

Erfgoedbeleidsplan

Provincie Vlaams-Brabant

2009-2014

Colofon

Deze brochure werd uitgegeven door de provincie Vlaams-Brabant in opdracht van de deputatie.
Wettelijk depotnummer: D/2008/8495/31

v.u.: *Marc Collier*, provinciegriffier
Provincie Vlaams-Brabant,
Provincieplein 1, 3010 Leuven

Vormgeving:

grafische cel - Provincie Vlaams-Brabant

Informatie:

Provincie Vlaams-Brabant, dienst cultuur
Provincieplein 1, 3010 Leuven
www.vlaamsbrabant.be/cultuur
cultuur@vlaamsbrabant.be

Erfgoedbeleidsplan

Provincie Vlaams-Brabant

2009-2014

Inhoudstafel

1. INLEIDING	5
2. ANALYSE	7
2.1. Interne analyse	
2.1.1. Korte historiek	
2.1.2. Anno 2008	
2.1.3. Middelen en instrumenten	
1) PERSONEEL	
2) BELEIDSINSTRUMENTEN	
Adviesverlening en begeleiding in consulentschap	
Vorming	
Ontwikkeling van educatieve projecten	
Uitbesteding van onderzoeksopdrachten	
Ontsluiting, publiekswerking, communicatie	
Beheer van eigen patrimonium	
Logistieke ondersteuning	
Budget	
2.2. Externe analyse	15
2.2.1. Erfgoedinstellingen en collectiebeheerders in Vlaams-Brabant.	
1) MUSEA	
2) HEEMKUNDIGE VERENIGINGEN	
3) KERKFABRIEKEN	
4) ARCHIEVEN	
5) OVERIGE ERFGOEDINSTELLINGEN	
6) LOKALE BESTUREN	
2.2.2. Ondersteunende organisaties	
1) BINNEN DE PROVINCIE	
2) BUITEN DE PROVINCIE	
2.2.3. De Vlaamse Provincies en VGC	
1) VERENIGING VAN DE VLAAMSE PROVINCIES (VVP)	
2) INTERPROVINCIAAL	
3) VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE	
2.2.4. VVSG	
2.2.5. Vlaamse Gemeenschap - Wetgeving.	
2.3. SWOT analyse van de provinciale erfgoedwerking	25
2.3.1. Sterktes	
2.3.2. Zwaktes	
2.3.3. Kansen	
2.3.4. Bedreigingen	
2.3.5. Matrix	
3. MISSIE EN VISIE	28
3.1. Overkoepelend : de Vlaamse Provincies	
3.2. De provincie Vlaams-Brabant	
3.2.1. Algemeen: cultuur	
3.2.2. Specifiek: cultureel erfgoed	
4. STRATEGISCH PLAN	31
4.1. Overkoepelend : de Vlaamse Provincies	
4.2. De provincie Vlaams-Brabant	
4.2.1. Algemeen: cultuur	
4.2.2. Specifiek: erfgoed, beleidsopties en doelstellingen	
BELEIDSOPTIE 1 HET ERFGOEDLANDSCHAP IN KAART BRENGEN	
BELEIDSOPTIE 2 CONSULENTSCHAAP OPTIMALISEREN	
BELEIDSOPTIE 3 NETWERKEN INITIËREN EN ONDERSTEUNEN	
BELEIDSOPTIE 4 GEZAMENLIJKE DEPOTWERKING	
BELEIDSOPTIE 5 INSTRUMENTEN INZETTEN	
BELEIDSOPTIE 6 TOEGEPAST ONDERZOEK STIMULEREN EN ONTSLUITEN	
5. PLAN VAN AANPAK DECRETALE VERPLICHTINGEN	36
6. MEERJARENBEGROTING	39
7. BEGRIPPENLIJST	40
8. BIJLAGEN	41
9. VOETNOTEN	42

1 Inleiding

M-Leuven

KADOC-K.U.Leuven

Dit provinciaal erfgoedbeleidsplan kadert in het decreet van 23 mei 2008 houdende de ontwikkeling, de organisatie en de subsidiëring van het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid. De provincie heeft al jaren een erfgoedwerking binnen haar beleid en draagt al langer verschillende verantwoordelijkheden voor cultureel-erfgoedorganisaties en –spelers binnen haar grondgebied. Maar het cultureel-erfgoeddecreet is een uitgelezen moment om te analyseren en te herdefiniëren. We grijpen de gelegenheid aan om terug te blikken naar voorgaande jaren en ons gevoerde beleid door te lichten en te beslissen welke elementen al dan niet kunnen en moeten verder gezet worden. Een ijkpunt dus. Maar ook een scharniermoment waarop nieuwe paden kunnen en zullen bewandeld worden en waar nieuwe accenten gelegd kunnen worden.

Met het cultureel-erfgoeddecreet wordt onder meer een nieuwe stap gezet in de uitbouw van een complementair beleid met gemeenten en provincies. Concreet betekent dit dat de provincie nog duidelijker afgebakend zal instaan voor de structurele financiering en ondersteuning van collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties die een regionale werking ontwikkelen en die bijdragen aan een streekgericht cultureel-erfgoedbeleid. Ook zal de provincie Vlaams-Brabant ingaan op de vraag van de Vlaamse Gemeenschap om als moderator op te treden in de depotproblematiek; zij zal een regierol opnemen en op basis van de noden van het cultureel erfgoed, van de cultureel-erfgoedorganisaties en van de lokale besturen op haar grondgebied een werking opzetten.

In dit erfgoedbeleidsplan worden de visie en strategische beleidsopties hierrond uiteengezet.

Procesbeschrijving beleidsplanning

Aan de opmaak van dit provinciaal erfgoedbeleidsplan is een intensief traject voorafgegaan. Het is een evenwichtsoefening geworden tussen ambitie en realiteitszin, waarbij steeds een voldoende groot draagvlak – intern en extern – voorop werd gesteld.

Zoals zal blijken uit de onderstaande beschrijving van het beleidsplanningsproces is er geopteerd voor een mix van methodieken, waarbij omwille van het strakke tijdschema gestreefd is naar maximale interactie én efficiëntie. Rekening houdend met de regierol rond depotwerking die in het cultureel-erfgoeddecreet wordt ingeschreven voor de provincie en het gegeven dat de provincie hier tot nog toe geen structureel beleid rond heeft gevoerd, werd tijdens het beleidsplanningsproces bijzondere aandacht besteed aan het depotgegeven.

1. Externe begeleiding:

aanwerving van zelfstandig erfgoedconsulent Iris Steen als extern adviseur voor het gehele traject. Omwille van haar affiniteit met de provincie¹ en haar expertise rond depotbeleid² is haar inbreng van wezenlijk belang en heel rendabel gebleken;

2. Dataverzameling:

de opmaak van een algemeen databestand waarbij het erfgoed binnen de provincie reeds provisorisch in kaart wordt gebracht. Hierbij werden intern voorhanden gegevens aangevuld met externe input door middel van een vragenlijst³;

3. Lectuur:

informatieverzameling over in het bijzonder depotwerking aan de hand van allerhande onderzoeksrapporten en studies⁴;

4. Bevraging van de sector:

met het oog op het hebben of creëren van voldoende draagvlak en het maximaal afstemmen van het beleidsplan op de noden, verwachtingen en mogelijkheden van de sector werd geopteerd voor 3 soorten bevragingen.

- rondetafelgesprekken⁵:

- erkende musea
- selectie niet erkende musea
- selectie heemkringen en kleine(re) museale collecties
- selectie kerkfabrieken
- selectie deskundigen uit archiefsector (en erfgoedbibliotheeken)

- individuele gesprekken met ondersteunende spelers voor het Vlaams-Brabantse veld: Erfgoedcel Leuven, CAG, SIWE, CRKC + FoKAV, Heemkunde Vlaanderen, VCM, Algemeen Rijksarchief en FARO + LOCUS

- cultuurbeleidscoördinatoren werden via mail geïnformeerd en bevroegd;

5. Brainstorm:

naast de structurele overlegmomenten van de staf-medewerkers van de cel cultureel erfgoed⁶ werd een volledige dag voorbehouden voor brainstorm gevolgd door het formuleren van doelstellingen. Dit gebeurde onder begeleiding van Iris Steen;

6. Beleidsoverleg:

doorheen het gehele traject werden er geregeld overleg- en terugkoppelmomenten gepland met kabinet en directie.

	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
decreet							
		lectuur					
			Consultancy-opdracht				
			vragenlijst				
				rondetafels			
				gesprekken			
		overleg	overleg		overleg	overleg	
			celoverleg				
				brainstorm			
					redactie		
						deputatie	
							provincieraad

Figuur 1: tijdsfad beleidsplanningsproces

2

Analyse

Herisemmolen - Alseberg
© Lander Loecx

2.1. Interne analyse

2.1.1. Korte historiek

De dienst cultuur maakt deel uit van de directie cultuur en onderwijs, één van de negen directies in de provincie. De dienst cultuur werd opgericht in januari 1995 en heeft haar wortels in de Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen, de vzw Kunstambachten en de sectie cultuur 53N van de vroegere unitaire provincie Brabant. Het personeelskader voorzag in de aanwerving van verscheidene bestuurssecretarissen, elk met een eigen specialiteit.

Op deze basis werd de dienst in 1997 intern georganiseerd in 3 werkcellen: cultureel erfgoed, kunsten en volkswontwikkeling. Meer recent is hierbij nog de cel Streekgericht Bibliotheekbeleid bijgekomen. Onder erfgoed ressorteert ook het Documentatiecentrum Vlaams-Brabant met een boeken- en tijdschriftencollectie over de geschiedenis van de provincie en de administratieve voorlopers ervan: de provincie Brabant en het hertogdom Brabant.

Binnen de cel cultureel erfgoed ging de aandacht aanvankelijk vooral uit naar het onroerend erfgoed. De bestuurssecretaris cultureel erfgoed werd als eerste in 1997 aangeworven, in 1999 volgde de bestuurssecretaris archeologie. In 1998 werd de eerste beleidsnota 'cultureel erfgoed' goedgekeurd die vooral aandacht besteedde aan onroerend erfgoed. De eerste beleidsvoorstellen kaderden in het archeologische noodonderzoek op het hst-traject Machelen-Hélécine en de ontwikkeling van een monumentenbeleid met het accent op niet-beschermde, waardevolle gebouwen en regelmatig onderhoud. Dit kreeg onder meer gestalte in de oprichting van de vzw Monumentenwacht Vlaams-Brabant en het invoeren van een onderhoudspremie.

Het eerste reglement dat rond roerend erfgoed werd goedgekeurd, voorzag in een tijdelijke subsidiëring van het archiefwezen in de gemeenten en OCMW's (afgeschaft in 2002). Andere reglementen volgden met de bedoeling de sector te ondersteunen en te stimuleren: projectsubsidies archeologie, subsidies archeologisch onderzoek, subsidies voor historische projecten en de erfgoedprijzen (historisch onderzoek en monumentenzorg). Aanvullend werden onderzoekopdrachten uitgeschreven ter ondersteuning van het beleid. De publicatie van dit soort onderzoek ging steeds gepaard met vertaling ervan in één of andere vorm van publieksactiviteit.

De aanwerving van de museumconsulent in 2000 verruimde het erfgoedbeleid nog verder naar het roerend erfgoed met aspecten zoals beheren, inventariseren en ontsluiten van voorwerpen in een museale context. De mu-

seumconsulent concentreert haar werking op consulentenschap en de ontwikkeling van een vormingsaanbod voor museummedewerkers en andere collectiebeheerders. Naar analogie met de andere provincies werd een reglement voor werkings- en projectsubsidies voor musea uitgewerkt. Voor de advisering rond behoud en beheer van het roerend patrimonium voornamelijk in kerken werd vanaf 2002 binnen de schoot van de vzw Monumentenwacht een interieurwachter aangesteld.

In 2002 werd ook het project "Breedbeeld" opgestart, een integraal project rond cultureel erfgoed en landschap in 9 gemeenten in het Pajottenland. Hiervoor werd tijdelijk een regiocoördinator aangeworven en hadden alle stafmedewerkers, elk met hun eigen expertise, een bijdrage. Er werd opdracht gegeven tot een historisch-geografische studie van het gebied, die nadien voor het brede publiek werd ontsloten met 3 toegankelijke uitgaven. Met het deelproject "Klankbeeld" werden verhalen vastgelegd die de link vormden tussen gebouwen, voorwerpen en mensen en kwam immaterieel erfgoed zo voor het eerst prominent aan bod.

Ook het project "Erfgoedbank", een initiatief van de provincie Limburg waarin de provincie sinds einde 2007 participeert, is een integraal project rond cultureel erfgoed. De stafmedewerker historische projecten coördineert het project maar voor de begeleiding van de invoerders in de Vlaams-Brabantse gemeenten, logistieke steun en de kwaliteitsbewaking van de ingevoerde gegevens staat het volledige erfgoedteam ter beschikking.

De voornaamste aspecten van de beleidsvoorbereiding en -opvolging worden telkens voorgelegd aan en geadviseerd door de commissie erfgoed van de provinciale cultuurraad, waarin vertegenwoordigers uit het ruime erfgoedveld zetelen. Deze commissie vormt zowel een klankbord als een denktank voor de uitwerking van het erfgoedbeleid.

2.1.2. Anno 2008

De provincie legt anno 2008 in haar algemene cultuurbeleid klemtonen en stelt hierbij volgende uitgangspunten voorop⁷ :

1) Roerend en onroerend, erfgoed is één een integraal en geïntegreerd beleid

Erfgoed in al zijn hoedanigheden is een samenhangend geheel en heeft binding met allerlei andere maatschappelijke domeinen.

2) Geen sterke focus op instellingen - verkokering tegengaan

Hoewel instellingen een belangrijke rol spelen in het culturele en erfgoedveld, zijn zij niet de enige spelers en moeten ook zij weer geplaatst worden in hun omgeving en gezien

MOT - Grimbergen

2 Analyse

worden als een deel van een groter geheel. Er is dus geen hokjesdenken, er is geen uitgesproken instellingsgerichte focus, hoewel de eigen dynamiek van elke instelling uiteraard wel wordt gerespecteerd.

3) Participatie

Deelname aan cultuur en erfgoed door alle bevolkingsgroepen is een centrale doelstelling. Hoewel het belang van behoud en beheer zeker niet ontkend of onderschat wordt, wordt participatie als cruciaal beschouwd. Dat betekent niet dat er alleen ingezet wordt op grote publiekstrekkingen, wel dat via educatie voor alle leeftijden, een doordachte communicatie en een aan allerlei doelgroepen aangepaste aanpak en activiteiten de nodige interesse wordt gewekt en zo veel mogelijk mensen betrokken worden bij cultuur en erfgoed. Een breed maatschappelijk draagvlak wordt met ander woorden steeds vooropgesteld.

4) Regionale aanpak.

Provincies zijn de regiobesturen bij uitstek, die door hun middenpositie actoren regionaal kunnen groeperen, stimuleren en ondersteunen. De regionale aanpak is voor veel maatschappelijke domeinen en problemen het ideale schaalniveau om op maat te werken en toch te genieten van de voordelen van het bundelen van krachten, mensen en middelen. Er zullen acties ondernomen worden samen met lokale overheden en culturele actoren op regionaal vlak om de regionale samenhang te versterken⁸.

Niet enkel deze uitgangspunten, maar ook een aantal externe factoren zijn bepalend voor het provinciaal erfgoedbeleid. Zo wordt de invulling van de werking rond onroerend erfgoed in een belangrijke mate mee bepaald door een aantal decretaal vastgelegde verplichtingen, zoals de adviesverlening rond beschermingen van monumenten, stads- en dorpsgezichten en erfgoedlandschappen en de gekoppelde restauratiepremie.

In haar eigen beleid legt de provincie het accent op preventie en onderhoud. Hiervoor wordt o.m. ingezet op Monumentenwacht Vlaams-Brabant, provinciale onderhoudspremies en projecten op vlak van publieksparticipatie, zoals Open Monumentendag en *Op een kier*. Wat archeologie betreft, wordt voornamelijk ingezet op het stimuleren van archeologisch onderzoek en op de ontwikkeling van educatieve projecten.

Voor roerend erfgoed zijn er anno 2008 twee klemtonen gelegd: de voorbereiding van de implementatie van het cultureel erfgoeddecreet en de tandem participatie & cultuureducatie⁹. Rode draad doorheen de gehele cel erfgoed is de heroriëntering en interne organisatie in func-

tie van de operationalisering van de Erfgoedbank.

Voor de eigenlijke realisatie van dit beleid beschikt de provincie over verscheidene middelen en instrumenten.

2.1.3. Middelen en instrumenten

1) Personeel¹⁰

Van bij de aanvang is er ingezet op de uitbouw van een multidisciplinair en deskundig erfgoedteam. Op dit moment worden er voor cultureel erfgoed 11 medewerkers ingezet, in totaal 8,6 FTE.

- **Els Deconinck** - *stafmedewerker monumentenzorg*: helpt het beleid rond onroerend erfgoed en monumentenzorg ontwikkelen; coördineert en ontwikkelt de beleidsinstrumenten die hiervoor ingezet worden (onderhoudspremies, monumentenwacht, monumentenploegen, prijs monumentenzorg); verleent advies rond monumentenzorg; begeleidt de invoer van het roerend patrimonium van de kerkfabrieken in de Erfgoedbank.

- **Hadewijch Degryse** - *provinciaal archeoloog*: geeft advies omtrent archeologie en ruimtelijke ordening, archeologie en educatie, praktische uitvoering van onderzoek. Zij geeft intern erfgoedadvies aan de provinciale dienst ruimtelijke ordening, organiseert de provinciale infodag archeologie en redigeert jaarlijks de brochure *'Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant'*. Zij doet de begeleiding van archeologische werven en projecten die bovenlokaal zijn of gesubsidieerd worden door de provincie. Zij volgt de projectsubsidies zowel inhoudelijk als administratief op.

- **Goedele Deseyn** - *stafmedewerker historische projecten*: stimuleert historisch onderzoek over de provincie en de vertaalslag naar het publiek zowel via eigen projecten (zij coördineert *Accenten uit de geschiedenis van Vlaams-Brabant*) als via subsidies en een tweejaarlijkse prijs. De subsidieaanvragen voor historische projecten volgt zij zowel inhoudelijk als administratief op. Daarnaast coördineert zij de Erfgoedbank Vlaams-Brabant.

- **Julien Goossens** - *administratief hoofdmedewerker*: behandelt de aanvraagdossiers voor de provinciale onderhoudspremie voor niet-beschermde, waardevolle gebouwen.

- **Rebecca Schoeters** - *museumconsulent*: geeft in hoofdzaak advies en begeleiding met betrekking tot de vier museale basisfuncties aan musea en andere collectiebeheerders in de provincie. Ze volgt de erkenning- en indelingsdossiers op provinciaal vlak alsook de aanvragen van Vlaams-Brabantse musea voor provinciale werkings- en projectsubsidies zowel inhoudelijk als administratief op. Ze organiseert jaarlijks vorming voor de sector en doceert zelf de basiscursus *Onderzoek in musea in alle provincies*.

© Monumentenwacht Vlaams-Brabant

© Monumentenwacht Vlaams-Brabant

Ze zetelt tot slot in de redactie van het vaktijdschrift *Museumpeil*.

- **Eva Spaepen** - *documentalist*: coördineert de dagelijkse werking van het documentatiecentrum Vlaams-Brabant, onder andere collectievorming, catalografie en publieke dienstverlening.
- **Dominique Stels** - *stafmedewerker communicatie*: coördineert de communicatie van de dienst cultuur: de elektronische nieuwsbrief, de website, de promotie van publieksgerichte activiteiten en meer specifiek de communicatie rond erfgoed.
- **Mia Van Cleynenbreughel** - *administratief assistent*: behandelt de dossiers met beschermingsadviezen en de restauratiedossiers van beschermde gebouwen.
- **Karin Vandeven** - *administratief medewerker*: staat binnen het documentatiecentrum Vlaams-Brabant in voor publieke dienstverlening, besteladministratie, beveiliging van materialen en tijdschriftenverwerking.
- **Emmy Vanhecke** - *administratief assistent*: biedt administratieve ondersteuning aan het erfgoedteam, onder andere SAP, Predosa, mailings en stockbeheer.
- **Bert Vankerckhove** - *stafmedewerker cultuurtoeristische projecten*: ontwikkelt en begeleidt cultuurtoeristische ontsluitingsinitiatieven, zoals Open Monumentendag, *Brabantse bouwmeesters* en *Op een kier*.

De vzw Monumentenwacht Vlaams-Brabant stelt 12 medewerkers tewerk: 8 monumentenwachters-bouwkunde, 1 monumentenwachter-interieur, 2 administratieve medewerkers en 1 directiemanager (in totaal 10,10 FTE, waarvan 8,4 FTE monumentenwachters). Monumentenwacht Vlaams-Brabant ontvangt jaarlijks een nominatieve subsidie van de provincie Vlaams-Brabant voor haar werking en wordt ingezet om het regelmatig onderhoud van beschermde en waardevolle, niet-beschermde gebouwen te stimuleren en te begeleiden. De monumentenwachters inspecteren de bouwfysische toestand van de gebouwen en desgevallend ook de historische interieurs en het aanwezige patrimonium. De aanbevelingen in hun rapport zetten de eigenaars en beheerders op weg om onderhoudswerken te laten uitvoeren. Monumentenwacht vormt een belangrijk instrument in het erfgoedbeleid van de provincie, waar het accent gelegd wordt op preventie.

Een tweede schakel in dit preventieve beleid zijn de Monumentenploegen die onderhouds- en herstellingswerken van beperkte omvang uitvoeren aan waardevolle, al dan niet beschermde gebouwen. Het project Monumentenploegen koppelt de zorg voor het erfgoed aan duurzame tewerkstelling van werkzoekenden uit de kansgroepen en is een initiatief van Intergemeentelijk Opbouwwerk-Leuven en Opbouwwerk Haviland. De provincie begeleidt de werking van

deze ploegen en kent jaarlijks een nominatieve subsidie toe.

2) Beleidsinstrumenten

Anno 2008 is het merendeel van de sinds 1997 ingevoerde beleidsinstrumenten behouden gebleven, namelijk

• *Adviesverlening en begeleiding in consulentschap*

De verschillende erfgoedmedewerkers verlenen op vraag van particulieren, organisaties, en anderen advies en begeleiding binnen hun erfgoeddomein. De museumconsulent heeft een uitgesproken adviesfunctie en is het aanspreekpunt voor alle musea en in uitbreiding ook voor alle collectiebeheerders. Op het vlak van onroerend erfgoed wordt het wettelijk verplicht advies van de deputatie voorbereid voor beschermingsdossiers en dossiers voor aanduiding van ankerplaatsen.

Naast het advies aan externen, wordt ook advies gegeven aan diensten in de provincie. De archeoloog verstrekt advies aan de dienst Ruimtelijke Ordening in het kader van structuurplannen en uitvoeringsplannen van ruimtelijke ordening en zetelt in het PROCORO; de stafmedewerker monumentenzorg adviseert de dienst Europa-Plattelandloket voor de ingediende PDPO-projecten.

• *Vorming*

Sinds 2000 organiseert de archeoloog jaarlijks een infodag archeologie rond een bepaald thema voor amateurarcheologen en geïnteresseerden in archeologie uit lokale of regionale heemkundige kringen. De museumconsulent stelt jaarlijks met de collega's uit de andere provincies en de consulenten van het steunpunt een vormingsaanbod samen voor museummedewerkers en in uitbreiding voor alle collectiebeheerders. In samenwerking met Heemkunde Vlaanderen vzw wordt sinds 2006 de cursusreeks *Lokaal Geheugen*¹¹ georganiseerd.

Ter voorbereiding van Open Monumentendag wordt er steeds een vormingsmoment georganiseerd voor de medewerkers van de lokale comités. Hierop wordt het jaarthema toegelicht en geïllustreerd en worden er praktische informatie en ervaringen uitgewisseld.

• *Ontwikkeling van educatieve projecten*

In 2001 werd de *Archeokit* gelanceerd, een educatief project voor het 4de, 5de en 6de leerjaar. Deze reist langs de bibliotheken en kan door leerkrachten ontleend worden. Aanvullend was er de educatieve CD-rom *Het geheim van het Grijpenveld* voor de 1ste graad van het secundair onderwijs (2006) die in alle scholen werd verspreid. Educatieve projecten zijn ook vaak onderdeel van de publieksontsluiting van onderzoeksresultaten. Zo zijn de spellen *Het lijk in de burcht* voor het 5de en 6de leerjaar (2004) en het spel *Cold Case* voor het secundair on-

2 Analyse

derwijs (2005) ontwikkeld in het kader van het boek *Geschiedenis van Brabant, van hertogdom tot heden*. Terwijl het spel *De Overlevers* voor derde graad secundair onderwijs (2005) gebaseerd is op de publicatie *Leven in steen. Sporen van 4 miljard evolutie*. Alle educatieve spelen zijn beschikbaar via het educatief aanbod van de dienst cultuur.

Binnen het project *Breedbeeld* werd in samenwerking met de kunsteducatieve organisatie De Veerman vzw het kunsteducatief project *Cookies* uitgewerkt. Hierin werden scholen aangezet om lokaal erfgoed in hun lesvakken te benaderen en te integreren, uitgewerkt (2003). In dit kader werd ook de publicatie *Koken met Cookies. Handleiding voor het opzetten van een kunsteducatief erfgoedproject in secundaire scholen uitgegeven* (2006).

• *Uitbesteding van onderzoeksopdrachten*

De onderzoeksopdrachten die uitbesteed worden zijn beleidsondersteunend zoals bijvoorbeeld de inventaris en het onderzoek van 800 luchtfoto's van Charles Leva door de Universiteit Gent en de studie met als onderwerp *Gotiek in Brabant* door de KU Leuven (Brabantse bouwmeesters), of ze hebben de geschiedenis van de provincie in al haar facetten als onderwerp zoals bijvoorbeeld *Geuren en Kleuren. Een sociale en economische geschiedenis van Vlaams-Brabant – 19de en 20ste eeuw*.

In 2005 werd een overeenkomst gesloten met de vier erkende privaatrechtelijke archief- en documentatiecentra voor een vierjarig onderzoeks- en publicatieproject *Accenten uit de geschiedenis van Vlaams-Brabant*. In het project wordt jaarlijks de historische achtergrond (19de en 20ste eeuw) van een maatschappelijk relevante thema uitgediept door één van de centra¹².

Dergelijk onderzoek in een ruimer samenwerkingsverband gebeurde voordien ook al op initiatief van de provincie, onder meer het onderzoek naar eetgewoonten rond sleutelmomenten in het leven waaraan 12 partners uit 4 regio's meewerkten. Dit onderzoek resulteerde in het veelzijdig cultuurtoeristisch project *Suikerbonen en beschuit met muisjes*.

• *Ontsluiting, publiekswerking, communicatie*

De provinciale website en de elektronische nieuwsbrief van de dienst cultuur worden systematisch ingezet voor de communicatie van eigen of gesubsidieerde erfgoedactiviteiten.

Voor het project *Breedbeeld* werd indertijd een aparte deelsite ontwikkeld en een papieren nieuwsbrief verspreid, om de lokale actoren op de hoogte te brengen van het verloop van het project en de genomen initiatieven.

De museumconsulent zetelt in de redactie van het tijdschrift *Museumpeil*, een tijdschrift voor museummedewerkers, in coproductie met het Landelijk Contact voor Museumconsulenten (Nederland). Dit tijdschrift wordt gratis verspreid onder de Vlaams-Brabantse musea.

De provincie participeert met de *Proeftuin over culturele diversiteit in het Sportimonium aan Lokaal geheugen* van Heemkunde Vlaanderen, een meerjarig project dat ernaar streeft om lokale erfgoedactoren te professionaliseren in onder meer de ontsluiting van ons erfgoed. Hierbij worden bepaalde doelgroepen als onderzoeksbron gebruikt. Voor het pilootproject in het Sportimonium van Hofstade (Zemst) werd bewust gekozen voor bezoekers met een etnisch-cultureel diverse achtergrond.

In 2008 vond voor het eerst het project *Op een kier* in een samenwerkingsverband tussen cultuur en toerisme plaats¹³. Op vier zondagnamiddagen openden de deuren van een aantal gebouwen in twee regio's die anders niet of nauwelijks toegankelijk was. De provincie zorgde voor het format van dit cultuurtoeristisch project en de promotie (zoals een folder en banners); de lokale besturen stonden in voor de uitwerking.

Het belangrijkste ontsluitingsinstrument wordt uiteraard de Erfgoedbank, een digitaal inventarisatieproject met ontsluitingsluik, dat ontwikkeld werd door de provincie Limburg.

• *Beheer van eigen patrimonium*

De provincie heeft ook infrastructuur of patrimonium onder haar bevoegdheid dat zich binnen de erfgoedsfeer bevindt. Niet alles ressorteert echter onder de dienst cultuur of valt onder de hoede van de medewerkers cultureel erfgoed.

> **Documentatiecentrum Vlaams-Brabant:**

verzamelt publicaties (vooral monografieën en tijdschriften) over de provincie Vlaams-Brabant en de voorlopers daarvan. Het gros van de publicaties handelt over geschiedenis in de ruime zin van het woord (ook kunstgeschiedenis, monumentenzorg, taalkunde, heemkunde, genealogie,...), maar ook andere onderwerpen zoals toerisme, geografie en natuur krijgen ruime aandacht. De collectie is grotendeels ondergebracht in de leeszaal van de Openbare Bibliotheek van Leuven. Een klein deel (een 300-tal oude werken) wordt bewaard in het depot van het stadsarchief van Leuven dat zich in hetzelfde gebouw bevindt. Voor de aangroei van de collectie wordt jaarlijks 25.000 euro voorzien in de begroting (op het budget van Streekgericht Bibliotheekbeleid)

De komende jaren zal de provincie haar werking rond het documentatiecentrum afbouwen. De collectie zal overgebracht worden naar het Rijksarchief Leuven (vermoedelijke timing: 2010) en de Openbare Bibliotheek Leuven zal de catalografie op zich nemen. De provincie zal wel eigenaar blijven van de collectie en zorgen voor de aangroei ervan.

> **Provinciale kunstcollectie¹⁴:**

de unitaire provincie Brabant heeft van in de 19e eeuw gebouwd aan een kunstverzameling, die voornamelijk samengesteld is met

Provinciale eigendom: verdedigingsgordel Diest

Provinciale eigendom: De Wijnpers Leuven

werk van kunstenaars uit de provincie. Bij de splitsing in 1995 is de collectie onder drie overheden verdeeld: de federale overheid heeft de belangrijkste werken ondergebracht in het Museum voor Schone Kunsten te Brussel, het overige bezit werd verdeeld onder de provincies Waals- en Vlaams-Brabant.

Het "Brabantse" luik uit het kunstbezit van Vlaams-Brabant is geen coherente verzameling, maar omvat toch mooi werk van kunstenaars zoals Jacob Jordaens, Leon Spilliaert, Henri Evenepoel en Gustave Van de Woestijne. Daarnaast is er het legaat van het kunstenaarsechtpaar Pierre Van Humbeeck en Marie Piron, dat tot 2004 als museum werd ontsloten. Tot slot is er het actuele kunstbezit waarbij het collectiebeleid gericht is op de aankoop van kunstwerken in een ruimer Vlaams kader met aandacht voor beloftevolle kunstenaars uit de provincie en de integratie van kunst in nieuw op te richten gebouwen. Het provinciale kunstbezit omvat op dit moment 1218 werken.

Wanneer nieuwe werken worden aangekocht, zoekt de provincie naar een passende bestemming in en buiten het provinciehuis.

> Provinciale bibliotheek en archief:

de dienst document- en informatiebeheer is de dienst die instaat voor het beheer van het archief van de provincie Vlaams-Brabant. De dienst heeft een uitgesproken administratief takenpakket; hij ondersteunt de andere provinciale diensten bij de uitvoering van hun taken en verleent zo nodig begeleiding en advies inzake klasseringen en dergelijke meer. Het feit dat de provincie in Vlaams-Brabant pas in 1995 werd opgericht en dat het oudere archief van de unitaire provincie Brabant bewaard wordt in het Rijksarchief in Anderlecht, maakt dat de dienst document- en informatiebeheer niet vaak geconfronteerd wordt met de problematiek van de ontsluiting en de valorisatie van omwille van hun erfgoedwaarde interessante historische bestanden. De dienst document- en informatiebeheer heeft ook op het provinciale vlak een taak. Die taak situeert de dienst vooral op het

vlak van het administratieve archiefbeheer (het organiseren van lessenreeksen voor lokale besturen, ...), maar aangezien culturele ontsluiting, valorisatie en publiekswerking essentieel deel uitmaken van archiefbeheer, zal dit vanzelfsprekend ook ter sprake komen. Dit gebeurt steeds in overleg met de dienst cultuur van de provincie Vlaams-Brabant

> Provinciale eigendommen die als monument beschermd zijn:

de Ballonloods van de voormalige luchtvaartkazerne Serge Eckstein in Relegem (Asse), het Wijnpersgebouw in Leuven, het kasteel met de rotstuijn in Huizingen (Beersel) en een gedeelte van de 19de eeuwse verdedigingsgordel rond Diest met Saspoort, Petrolpoort en Windmolen, worden beheerd door de respectievelijke provinciale diensten met advies van de dienst cultuur

• Logistieke ondersteuning

Er zijn 2 uitleendienstten uitgebouwd voor specifieke doelgroepen¹⁵; voor de aangroei van het materiaal wordt in principe jaarlijks 25.000 euro voorzien (buitengewone begroting).

> Archeologische uitleendienst:

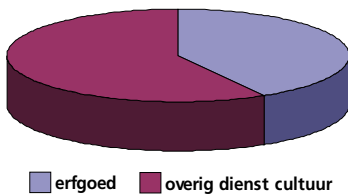
de archeologische pakketten bestaan uit opgravings-, prospectie- en meetapparatuur en tenten. Het materiaal is bestemd voor de ondersteuning van vergunde archeologische opgravingen en prospecties en niet-destructieve terreinprospecties.

> Museale uitleendienst:

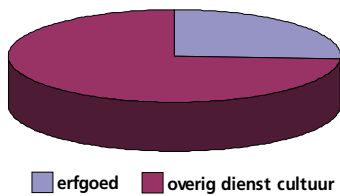
in het kader van het provinciaal museumbeleid stelt de provincie gratis presentatie- en registratiemateriaal voor de passieve conservering ter beschikking. Het materiaal is bestemd voor zowel erkende als niet-erkende musea en aanverwante instellingen zoals archieven, documentatiecentra en erfgoedcentra, gevestigd in Vlaams-Brabant.

2 Analyse

budget cultuur 2008
(gewone + buitengewone begroting)

budget cultuur 2008
(gewone begroting)

© Monumentenwacht Vlaams-Brabant

Hertboomwindmolen
Onze-Lieve-Vrouw Lombek
© Lander Loeckx

Parkabdij - Heverlee

• Budget¹⁶

Er zijn verschillende budgetposten voorhanden die hetzij intern hetzij extern kunnen ingezet worden.

> Intern:

- *sensibiliseringsacties cultureel erfgoed* (162.800 euro): wordt aangewend voor promotie- en bewustmakingsacties in de sector erfgoed. Dit kunnen zowel promotie, deskundigheidsbevordering, educatie als andere acties zijn.

- *samenwerkingsprojecten cultureel erfgoed* (10.000 euro): wordt gebruikt voor concrete samenwerkingsprojecten van de provincie met partners in het veld in verband met erfgoed.

- *projecten archeologisch onderzoek* (7.000 euro): voor dringende uitgaven bij noodopgravingen of vooronderzoek archeologie. Bij noodopgravingen gaat het om werken aan provinciale eigendommen. Vooronderzoek kan worden uitgevoerd in het kader van de taakstelling ruimtelijke planning en adviesfunctie erfgoed van de provincie.

Hierbij worden onder meer kraankosten, tijdelijke tewerkstelling van arbeiders voor noodopgravingen en korte opdrachten voor een archeoloog gefinancierd.

- *plannen en studies in het kader van revalorisatie* (25.000 euro): sinds 2008 is deze artikelpost voorzien op de buitengewone begroting een artikelpost voorzien. In 2008 werd er 25.000 ingeschreven om onderzoek te laten uitvoeren naar de erfgoedwaarden in het kader van de revalorisatie van het voormalige industriegebied Machelen-Vilvoorde

- *pro memorie technische werkingskosten dienst cultuur* (81.000 euro): wordt aangewend voor bijvoorbeeld organisatie van en deelname aan activiteiten, congressen en infovergaderingen.

- *p.m. administratieve werkingskosten dienst cultuur* (67.000 euro): wordt aangewend voor bijvoorbeeld aankoop van boeken, publicaties en drukwerk, publiciteit, receptie- en representatiekosten.

- *p.m. erelonen, presentiegelden, vergoedingen dienst cultuur* (65.000 euro): wordt aangewend voor de vergoeding van jury's, commissies, de provinciale cultuurraad en occasionele prestaties van derden.

- *p.m. vzw Cultuurpromotie* (170.000 euro): de vereniging heeft de bevordering, de spreiding en de coördinatie van cultuur in de provincie Vlaams-Brabant tot doel. Zij mag alle activiteiten uitoefenen die het doel rechtstreeks of onrechtstreeks kunnen bevorderen. Hiervoor staat jaarlijks 85.000 euro ingeschreven in de begroting; de begroting 2008 vormt hierop een uitzondering.

> Extern:

werkingssubsidies:

- *regionaal ingedeelde musea* (75.000 euro): sinds 1999 ontvangen Vlaams-Brabantse musea erkend in het niveau 'regionaal' op basis van een reglement¹⁷ een jaarlijkse werkingssubsidie. In 2002 werd het bedrag opgetrokken van 1.000.000 BEF naar 74.400 euro; sinds 2007 is dit 75.000 euro per museum.

- *provinciale culturele koepels* (2.500 euro - 7.500 euro): aan culturele koepels met een kwalitatieve werking kan op basis van een reglement¹⁸ subsidie gegeven worden. De basis-subsidie bedraagt 2.500 euro per koepel, desgevallend kan er nog een aanvullende variabele subsidie worden toegekend. Voor erfgoed komen op dit moment *Heemkunde Vlaams-Brabant vzw* (2.500 euro), *Molens Vlaams-Brabant* (2.500 euro) en *Koepelvereniging Carnaval in Vlaams-Brabant* (7.500 euro) in aanmerking.

nominatieve subsidies:

- *Museum Felix De Boeck* (75.000 euro): in 2003 werd een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen de Vlaamse Gemeenschap, de gemeente Drogenbos, de provincie Vlaams-Brabant en de vzw de Rand met betrekking tot het beleid, het beheer en de exploitatie van het Felix de Boeckmuseum in Drogenbos. De gemeente, de provincie en de vzw de Rand zijn vertegenwoordigd in de vzw Museum Felix De Boeck. De nominatieve subsidie wordt besteed aan de verhoging van de regionale uitstraling van het museum.

- *Museum Parkabdij* (75.000 euro): de provincie participeert reeds jaren actief in de revalorisatie van de site van de Parkabdij en is o.m. vertegenwoordigd in de vzw Museum Parkabdij. De nominatieve subsidie is bedoeld voor de verdere uitbouw tot een erkend museum.

- *vzw Erfgoed Vlaanderen – coördinatiecentrum Open Monumentendag Vlaanderen* (12.400 euro): alle Vlaamse provincies voorzien in onderling overleg hetzelfde bedrag op hun begroting voor de werking van het coördinatiecentrum Open Monumentendag Vlaanderen. Hiervoor wordt elk jaar een overeenkomst gesloten tussen elke provincie afzonderlijk en de organisator, die gebaseerd is op de Kaderovereenkomst tussen de drie initiatiefnemende overheden (2004-2008).

Publicatie: Poppkaarten (Accenten)

- *vzw Monumentenwacht Vlaams-Brabant* (357.000 euro): voor de werking van de provinciale vzw die omwille van de bouwkundige en interieurinspecties, een instrument is van het provinciale erfgoedbeleid.

- *vzw Monumentenwacht Vlaanderen* (20.000 euro): voor de taken die de koepel-vzw van Monumentenwacht ten behoeve van de provinciale monumentenwacht-vzw's uitvoert. Deze taken staan vermeld in een protocolakkoord waarin de samenwerking tussen de monumentenwachtverenigingen staat beschreven.

- *Monumentenploegen van Intergemeentelijk Opbouwwerk Leuven en Opbouwwerk Haviland* (137.200 euro): voor de inzet van laaggeschoolden bij het uitvoeren van onderhoudswerk in en aan waardevolle, al dan niet beschermde gebouwen. Hiertoe is een overeenkomst gesloten tussen de provincie en beide intercommunales.

- *Privaatrechtelijke archieven en documentatiecentra* (62.000 euro): in 2005 werd het project *Accenten uit de geschiedenis van Vlaams-Brabant* opgestart. In dit project doen de vier privaatrechtelijke documentatiecentra (KADOC, Amsab-Instituut voor Sociale geschiedenis, ADVN en Liberaal Archief) beurtelings onderzoek rond een afgesproken historisch Vlaams-Brabants onderwerp. Dit resulteert jaarlijks in een publicatie en omkaderende publieksactiviteiten. In 2009 wordt bekeken of de reeks voortgezet kan worden met nieuwe thema's en nieuwe partners.

cultureel-erfgoedprojecten (187.000 euro)¹⁹

• *archeologische projectsubsidies*: alle kwaliteitsvolle projecten rond archeologie die een bovenlokaal belang hebben en plaatsvinden in Vlaams-Brabant, kunnen via dit reglement gesubsidieerd worden. De aanvrager kan een lokaal bestuur zijn, een vereniging, een organisatie, een privaatrechtelijk of een natuurlijk rechtspersoon op voorwaarde dat hij verantwoordelijk is voor en de kosten draagt van het project. Het kan gaan om een tentoonstelling, een schoolproject, een archeologisch vooronderzoek, een opgraving, een publicatie, ...

• *historische projectsubsidies*: alle spreidende of vormende activiteiten in verband met geschiedenis (zoals publicaties, educatieve projecten en tentoonstellingen) die een duidelijk bovenlokaal belang hebben en plaatsvinden in Vlaams-Brabant, kunnen via dit reglement gesubsidieerd worden. Ook andere activiteiten met betrekking tot regionale geschiedenis, kunstgeschiedenis, volkskunde en monumentenzorg (maar geen restauraties of onderhoud) komen in aanmerking. De aanvrager kan een lokaal bestuur zijn, een vereniging, een organisatie, een privaatrechtelijk of een

natuurlijk rechtspersoon op voorwaarde dat hij verantwoordelijk is voor en de kosten draagt van het project.

• *museale projectsubsidies*: voor projecten van een erkend Vlaams-Brabants museum, van een samenwerkingsverband tussen een erkend Vlaams-Brabants museum en een cultureel initiatief in de eigen regio, van een niet-erkend Vlaams-Brabants museum strevend naar erkenning of van een samenwerkingsverband waarbij 1 of meerdere (niet-)erkende Vlaams-Brabantse musea betrokken zijn. Hoofdcriterium voor projecten waarbij een erkend museum betrokken is, is de ontwikkeling van de regionale functie. Voor overige projecten is het hoofdcriterium de verdere ontwikkeling van de basisfuncties.

premies:

• *voor onderhoudswerken aan waardevolle, niet-beschermde gebouwen* (340.000 euro)²⁰: subsidiëring van onderhouds- en instandhoudingswerken aan niet-beschermde waardevolle gebouwen. Deze gebouwen staan vermeld in de inventaris 'Bouwen door de eeuwen heen' of zijn als dusdanig erkend door de deputatie op advies van een externe beoordelingscommissie. Vanaf 2009 kan deze premie ook gevraagd worden voor onderhoud van klein historisch erfgoed.

• *voor restauratiewerken aan beschermde gebouwen* (2.430.000 euro als medebetalen): op basis van het Besluit van de Vlaamse Regering van 14 december 2001 "houdende vaststelling van het premiestelsel voor restauratiewerkzaamheden aan beschermde monumenten", gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 20 september 2002 moet de provincie bij een restauratie van een beschermd gebouw een percentage van de kostprijs bijdragen. Dit percentage is afhankelijk van het statuut van de premienemer en kan variëren tussen 7,5% en 40%.

prijzen:

• *prijs historisch onderzoek* (5.000 euro)²¹: wordt tweejaarlijks uitgereikt aan de auteur van een studie waarin een aspect van het Brabants verleden centraal staat. Het werk moet in het Nederlands geschreven zijn en mag ten hoogste twee jaar voor de toekenning verschenen zijn. De werken worden beoordeeld op toegankelijkheid voor een geïnteresseerd publiek, heldere stijl en synthetisch karakter. De prijs wordt gekoppeld aan een feestelijke uitreiking. In 2009 wordt het huidige reglement geëvalueerd.

• *prijs architectuur – patrimonium voor de toekomst* (7.000 euro): in 2008 is gewerkt aan de opmaak van een nieuw reglement waarbij de prijzen architectuur en monumentenzorg samensmelten in een nieuw reglement 'Prijns archi-

2 Analyse

Sportimonium - Hofstade

teatuur. Patrimonium voor de toekomst'. Met deze architectuurprijs (implementatie in 2009) wil de provincie kwaliteitsvolle architectuur op haar grondgebied bekronen en stimuleren door ze onder de aandacht te brengen. Speciale aandacht gaat daarbij naar het creatief en duurzaam omgaan met de context waarbinnen het project gerealiseerd wordt: historisch, stedenbouwkundig en ruimtelijk. Zowel herbestemmings-, nieuwbouw-, restauratie- (voor zover niet puur conserverend) als renovatieprojecten komen in aanmerking voor de prijs. Deze tweejaarlijkse prijs wordt afwisselend toegekend aan projecten waar 'wonen' de hoofdbestemming is en aan projecten die uitsluitend of hoofdzakelijk bestemd zijn voor een ander gebruik dan huisvesting. De prijs wordt als volgt toegekend: 3.500 euro voor de architect en 3.500 euro voor de bouwheer.

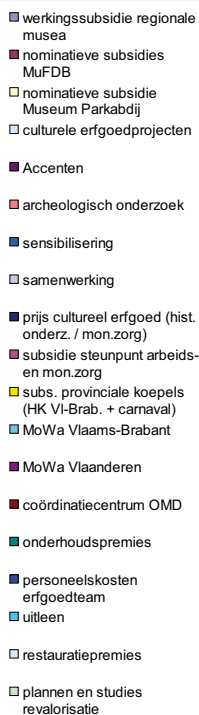
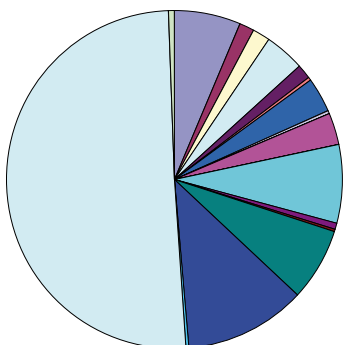
- *p.m. participatiebevordering* (50.000 euro): wordt aangewend om nieuwe initiatieven in de sfeer van participatie te financieren. Hiermee worden initiatieven bedoeld op het vlak van communicatie, doelgroepenwerking en educatie. In 2008 werd onder meer de proeftuin culturele diversiteit financieel ondersteund met 10.000 euro.

- *p.m. subsidie culturele infrastructuur* (150.000 euro): komt tegemoet aan specifieke vragen rond de ondersteuning van culturele infrastructuur voor culturele instellingen met een duidelijke bovenlokale uitstraling. In 2008 werd onder meer infrastructuur van het Sportimonium en Museum Parkabdij financieel ondersteund, respectievelijk met 65.000 en 30.000 euro.

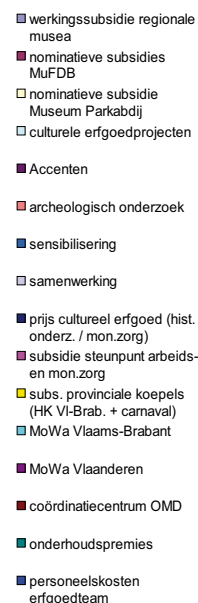
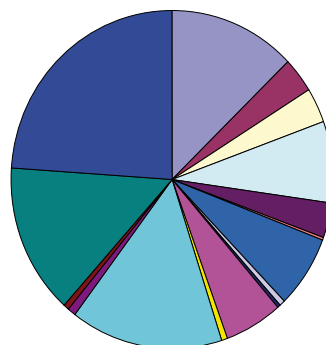
Conclusie:

de afgelopen elf jaar is het provinciaal cultuur- en erfgoedbeleid sterk gegroeid. Hierdoor is de provincie een belangrijke (f)actor geworden in cultureel Vlaams-Brabant. Er is een gedifferentieerd aanbod uitgetekend en ontwikkeld voor het brede erfgoedveld, zowel op het vlak van advies, financiering als logistieke ondersteuning. Daarnaast is de provincie zichtbaar aanwezig via eigen activiteiten zoals Monumentenwacht, de provinciale prijzen, *Op een kier* en de Erfgoedbank en is ze een actieve initiator en/of partner bij publieksgerichte initiatieven als Open Monumentendag en *Accenten*. Het werk is evenwel nog lang niet af, het Vlaams-Brabants cultuur- en erfgoedbeleid is ook nog steeds significant kleiner dan dat van de andere middenbesturen.

Budget erfgoed 2008
(gewone + buitengewone begroting)

Budget erfgoed 2008
(gewone begroting)

Zicht op de leeszaal van het Stadsarchief/ Hagelands Historisch Documentatiecentrum te Tienen.
© Harrie Spelmans

Sportimonium volkssporttuin - Hofstade

Museum Felix De Boeck - Drogenbos
© Stefan Dewickere

2.2. Externe analyse

2.2.1. Erfgoedinstellingen en collectie-beheerders in Vlaams-Brabant

Kijken we naar de spelers in het Vlaams-Brabantse erfgoedveld, dan valt een grote diversiteit en heterogeniteit op, zowel naar inhoud, schaalgrootte, werking als relatie tot zowel erfgoed als het provinciaal erfgoedbeleid. Behalve op vlak van algemene typologie is het vrijwel onmogelijk om elke erfgoedinstelling en collectiebeheerder exclusief in één vakje te plaatsen. We kunnen immers een onderscheid maken naar hun relatie tot erfgoed en het veld opsplitsen in erfgoedbeheerders en erfgoedbewaarders. We kunnen een onderscheid maken tussen professionele en vrijwilligersorganisaties. We kunnen hen ook onderverdelen volgens hun actieve inbreng in het provinciaal erfgoedbeleid. Naargelang het beleidsaccent en specifieke actie kunnen de spelers dan actor, participant of partner zijn, waarbij meteen ook de gedragen verantwoordelijkheid recht evenredig stijgt. Het scala aan selectiecriteria is quasi oneindig. Dit gegeven maakt het onmogelijk om eenduidig dé context, noden en verwachtingen van het veld te benoemen en te analyseren (of er een antwoord op te formuleren). Daarenboven beschikt de provincie op dit moment nog niet over een gedetailleerd en exhaustief overzicht van alle erfgoedinstellingen en collectiebeheerders en -bewaarders op haar grondgebied. Onderstaand overzicht²² en analyse²³ zijn dan ook met het nodige voorbehoud opgesteld. Voor een aantal cijfermatige gegevens verwijzen wij naar de bijlage.

1) Musea

- *Er zijn vijf musea met een kwaliteitslabel in de provincie:*

- Erfgoedsite Tienen

(Suikermuseum en Museum 't Toreke)
De Erfgoedsite Tienen herbergt naast beide musea, het stadsarchief en het Hagelands Historisch Documentatiecentrum. Het Suikermuseum focust op het productieproces van suiker, toepassingen van en gebruiken rond suiker. 't Toreke is het geschiedkundige museum van Tienen, met een zwaar accent op de archeologie van de streek. De musea hebben expertise in registratie en conservering. De erfgoedsite beschikt over een zeer goed uitgerust depot.

- Museum Felix De Boeck Drogenbos

Dit museum heeft twee poten: de kunstwerken van Felix De Boeck in een modern museumgebouw en de oude hoeve, waar de kunstenaar gewoond en gewerkt heeft. Daarnaast is er een actieve publiekswerking in drie tentoonstel-

lingsplatforms Aspecten (van het werk van Felix De Boeck), Reflecties (contextualisering van het werk in zijn tijd en omgeving) en Talenten (actualisering door hedendaagse kunstenaars).

- M Leuven

M is in een proces van omvorming van de stedelijke musea Leuven in een nieuw gebouw en concept, M. In het nieuwe museum is naast de bestaande collectie - beeldende en toegepaste kunst, archeologie, textiel - plaats voor hedendaagse kunst. Het museum heeft een sterke publiekswerking en ruime ervaring met educatie.

- Museum voor de Oudere Technieken Grimbergen

Het museum herbergt handwerktuigen, machines en twee molens op de site. Het heeft een brede werking rond oudere technieken, die veelal projectmatig wordt aangepakt, bijvoorbeeld met inventarisatie van bakovens in Vlaanderen. Het museum is sterk in collectiebeleid, educatie en publiekswerking.

- Sportimonium Hofstade

Dit museum heeft een brede collectie rond (volks)sport in Vlaanderen. Het is een interactief museum, met onder andere een sportlabo en een volkssporttuin. Een deel van de collectie is te zien in een kijkdepot. Uit de aard van het thema is het een museum dat bezoekers activeert en een brede publiekswerking ontplooft.

» De erkende musea hebben aangegeven dat zij hun expertise willen inzetten voor andere erfgoedbeheerders. Dit houdt in dat zij willen samenwerken en ondersteuning willen geven op het gebied van publiekswerking, educatie, toerisme, de Erfgoedbank, inventarisatie en depotwerking. Depotruimte beschikbaar stellen kan pas als zij zelf beschikken over voldoende ruimte. De musea zien een projectmatige samenwerking als een opstap naar structurele samenwerking met de provincie en met andere erfgoedactoren, professionele en niet-professionele.

• Federale en Vlaamse musea

- Koninklijk Museum voor Midden-Afrika Tervuren

Dit is een federale wetenschappelijke instelling, met een uitgebreide etnografische, antropologische, historische en natuurwetenschappelijke collectie. Het museum heeft ruime deskundigheid in behoud en beheer.

- Kasteel van Gaasbeek, Lennik

Een instelling van de Vlaamse Gemeenschap, gevestigd in het kasteel van Gaasbeek, met een bibliotheek, archief en een collectie kunstwerken en historische inboedel zoals overgedragen door markiezin Arconati Visconti aan de Belgische staat. Het museum is sterk in publiekswerking door middel van tijdelijke tentoonstellingen en projecten.

2 Analyse

Collectie 'Gust Boschmans'
Archeologische werkgroep Holsbeek

Sacristiekast
© Monumentenwacht - Vlaams-Brabant

KADOC - K.U.Leuven

• Niet-erkende musea

Voor zover bekend zijn er 41 niet-erkende musea in Vlaams-Brabant, die zeer variëren in omvang, werking en aard: kunsthistorisch, heemkundig, agrarisch, wetenschappelijk en didactisch²⁴.

» De instellingen kampen vooral met personeelsgebrek en zouden dat het eerst opgelost willen zien. Zij proberen met weinig mensen en middelen toch een aantrekkelijke publiekswerking te verzorgen, maar komen aan veel noodzakelijke taken niet toe²⁵. Het grootste probleem is registratie²⁶. Er is een voorzichtig draagvlak voor een regionale depotwerking, waarin primair ondersteuning wordt gegeven voor registratie en secundair voor andere taken rond behoud en beheer. Uitwisseling van expertise en samenwerking op andere terreinen vinden zij wenselijk en haalbaar. Deelname in een netwerk rond depotwerking is voor hen een goed middel daartoe.

2) Heemkundige verenigingen

Er zijn 47 heemkundige verenigingen, waaronder enkele archeologische verenigingen. De meeste hebben een collectie, maar het betreft vooral documentaire collecties.

» Er is veel deskundigheid in de organisaties zelf aanwezig; uitwisseling ervan kan al heel wat problemen oplossen²⁷. Registratie ontbreekt vaak en is wel wenselijk; het kan een begin zijn van specialisatie, om te voorkomen dat alle heemkringen ongeveer hetzelfde verzamelen²⁸. Afspraken over verzamelbeleid zijn echter nog niet voor morgen, de meeste heemkundigen zijn erg gehecht aan hun eigen collectie en hun autonomie. Er is daarom een grote reserve tegenover gezamenlijke initiatieven. Toch is er een voorkeur voor regionale oplossingen, waarbij rekening gehouden wordt met de eigenheid van de sector.

Regionale erfgoedconvenants en intergemeentelijke archeologische diensten kunnen in de ogen van heemkundige verenigingen mee helpen ondersteunen en zoeken naar gezamenlijke oplossingen. De oprichting ervan op verschillende plaatsen in de provincie is dan in hun ogen ook wenselijk.

Sommige vraagstukken overstijgen het provinciale niveau en moeten in Vlaanderen als geheel aangepakt worden, bijvoorbeeld de problematiek van archeologische collecties.

3) Kerkfabrieken

Er zijn 342 kerkfabrieken in de provincie. De kerkfabrieken hebben in grote getale gereageerd op de vraag van de provincie om in het kader van de opmaak van dit beleidsplan gegevens te verstrekken over hun collectie en depot. De gegevens zijn echter zo omvangrijk, dat ze niet op tijd verwerkt konden worden in dit beleidsplan. Ze zullen wel ten grondslag liggen

aan de benadering van kerkfabrieken voor deelname aan invoer in de Erfgoedbank.

» Een zeer kleine steekproef uit de kerkfabrieken heeft deelgenomen aan een ronde tafelgesprek. Het betrof kerkfabrieken met een grote en waardevolle collectie, die al ver staan in het behoud, beheer en ontsluiting ervan. Zij hebben behoefte aan ondersteuning van behoud- en beheerstaken, maar zien weinig heil in regionale depots. Een nooddepot vinden zij wel een zinvolle voorziening. Samenwerking zien de vertegenwoordigers van de kerkfabrieken in eerste instantie op lokaal niveau, binnen (fusie)gemeenten.

4) Archieven

Er zijn 132 publiekrechtelijke archiefdiensten in de provincie: 65 gemeente- en 65 OCMW-archieven, het provinciaal archief en het Rijksarchief Vlaams-Brabant. Deze archiefdiensten zijn uiteenlopend qua grootte en werking, van nauwelijks functionerend tot bestaaf met een of meer professionele archivaris(sen). Hun primaire taak is administratief; lang niet allemaal bewaren ze oud archief.

De 8 bekende privaatrechtelijke archieven zijn voornamelijk kloosterarchieven en het KADOC.

» Het grootste probleem van archief- en documentatie-instellingen is gebrek aan mensen en middelen. Over het algemeen beschikken de grotere instellingen wel over gekwalificeerd personeel, maar onvoldoende in aantal. Middelen om (dure) automatisering door te voeren en deskundigheid om mee te gaan in de snelle technologische ontwikkelingen ontbreken. Depotruimte is zeker niet de grootste nood, wel ondersteuning die de taken van de instellingen verlicht. Er is bereidheid mee te denken over regionale aanpak van integrale erfgoedzorg, maar het lokale niveau moet zeker een rol blijven spelen. Een regionale aanpak kan pas starten als er duidelijk zicht is op de noden in het veld. Er is een blijvend contact met het veld nodig om op termijn met de archiefinstellingen een regionaal depotbeleid gestalte te geven.

Archieven vormen een speciale categorie instellingen in het erfgoedveld. Publiekrechtelijke archieven hebben niet in de eerste plaats een erfgoedtaak en vallen vaak niet onder zeggenschap van een mandataris die cultuur in zijn of haar portefeuille heeft. Het Rijksarchief is voor deze instellingen de belangrijkste partner. De moeilijke situatie waarin publiekrechtelijke archieven juridisch gezien verkeren (de verouderde federale Archiefwet van 1955 en de onduidelijkheid over een eventueel Vlaams Archiefdecreet), maakt dat de provincie in dit stadium geen eigen beleid voor deze sector wenst te ontwikkelen. Overleg op bovenprovinciaal niveau is in deze materie gewenst.

In de sector van de privaatrechtelijke archieven zijn al enkele bewaarde spelers actief, zoals CRKC, FoKAV en KADOC. Het is een dispa-

terrein, waarop de provincie nog niet veel zicht heeft. Samenwerking met deze en andere partners en opbouw van eigen expertise inzake archivalisch en documentair erfgoed zijn daarom in deze beleidsperiode de eerste stappen die de provincie kan zetten om meer voeling te krijgen met deze sector en op termijn gepaste antwoorden op de noden te kunnen geven.

5) Overige erfgoedinstellingen

Er zijn nog enkele collectiebeherende instellingen, die niet alle museale functies vervullen, zoals bezoekerscentra en instellingen met collecties die niet of sporadisch getoond worden, zoals de collecties van de KU Leuven.

» Enkele beheerders van deze collecties hebben deelgenomen aan de ronde tafels. Het beheer stelt hen voor dezelfde problemen als musea: veel goede wil en creativiteit om met weinig mensen en middelen de collectie zo goed mogelijk te beheren.

6) Lokale besturen

» Cultureel erfgoed krijgt sinds een aantal jaren een groeiende aandacht vanuit heel wat lokale besturen. Waar erfgoedzorg door lokale besturen voor 2000 enkel werd opgenomen door de historische steden en een handvol gemeenten, nemen de meeste gemeentebesturen de laatste jaren initiatieven op dit terrein. Voor een aantal steden en gemeenten was het Erfgoeddecreet hiertoe een sterke stimulans. Maar ook het decreet lokaal cultuurbeleid zette de gemeenten er toe aan een erfgoedbeleid op te zetten. Een screening van de cultuurbeleidsplannen op 'erfgoed'²⁹ wees uit dat bijna negen op tien gemeenten die in het decreet lokaal cultuurbeleid stapten in hun cultuurbeleidsplan oog hebben voor erfgoed. Dit beleidsdomein is in vele gemeenten voor het eerst zichtbaar aanwezig. Meer specifiek voor wat betreft de archiefwerking zijn provinciale initiatieven en het Gemeentedecreet stimulerende factoren. Uit de screening bleek ook dat heel wat gemeenten hun erfgoedbeleid in een breed perspectief zien. Daar waar erfgoed vroeger nogal eng werd ingevuld - met een beleid dat, ook internationaal, enkel focuste op onroerende sporen uit het verleden - tonen de cultuurbeleidsplannen aan dat men in heel wat gemeenten mee is met het nieuwe discours rond erfgoed: niet enkel gebouwen en monumenten, maar ook museale collecties, archivalisch en zelfs immaterieel erfgoed hebben een plaats in het 'erfgoed-aanbod'³⁰.

Sinds enkele jaren versterkt de cultuurbeleidscoördinator het bestaande erfgoedveld. Vanuit zijn opdracht neemt deze nieuwe professional ook het cultureel erfgoed als beleidsterrein op. Hij neemt initiatieven of coördineert. Op vele plaatsen (in gemeenten waar er geen andere erfgoedambtenaren zijn) fungeert hij dus als erfgoedconsulent. Dit is een kans.

Vele cultuurbeleidscoördinatoren zetten zich

met enthousiasme in. Maar niet altijd beschikken ze over de juiste expertise om een erfgoedbeleid degelijk uit te bouwen. Ook het bibliotheekpersoneel beschikt niet altijd over de nodige erfgoedexpertise. Hierdoor blijven er kansen liggen om erfgoedzorg en publiekswerking vanuit erfgoed professioneel aan te pakken.³¹

2.2.2. Ondersteunende organisaties

De provincie Vlaams-Brabant verkeert in de gelukkige positie dat er een aantal ondersteunende erfgoedorganisaties gevestigd is op haar grondgebied, vaak in Leuven zelf. Dit vergemakkelijkt uiteraard contact en samenwerking.

Met alle relevante steunpunten, toekomstige expertisecentra en andere instellingen zijn gesprekken gevoerd in het kader van de voorbereiding van dit beleidsplan.

1) Binnen de provincie

Binnen de provincie zijn er enkele (toekomstige) expertisecentra, waarmee de provincie al regelmatig contact heeft en mee samenwerkt of samengewerkt heeft: het Centrum voor Agrarische Geschiedenis, het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed en de Erfgoedcel Leuven.

- *Centrum voor Agrarische Geschiedenis (CAG), Leuven*

Het CAG is door de Vlaamse Overheid erkend als koepelorganisatie en steunpunt voor het agrarisch erfgoed in Vlaanderen, binnen het decreet op de Volkscultuur (beleidsperiode 2007-2011). De dienst cultuur van de provincie Vlaams-Brabant heeft met het CAG samengewerkt in diverse projecten.

Het CAG is vooral een kenniscentrum dat de geschiedenis van landbouw, platteland en voeding bestudeert, in de periode van 1750 tot vandaag. Het beheert zelf geen collecties en heeft geen depot. Dat zal zo blijven. Kennis over behoud en beheer van landbouwvoorwerpen verzamelt het CAG dan ook niet; wel beschrijft het voorwerpen en geeft vooral contextinformatie, zodat objecten in een breed historisch en geografisch kader geplaatst kunnen worden. Het CAG heeft een vrij ruim en globaal zicht op de bestaande landbouwcollecties en hun beheerders. Wat betreft landbouwcollecties ziet het CAG een nood aan een depot voor grote stukken en met een sluisfunctie. Bewuste selectie van het materiaal ziet het CAG als noodzaak.

» Het CAG wil zeker samenwerken met het veld, met de provincie Vlaams-Brabant en met een eventuele bovenprovinciale koepel. De aard van de voorwaarden voor samenwerking zullen afhangen van de erkenning en financiering van het CAG als expertisecentrum.

2 Analyse

CRKC
Centrum voor
religieuze kunst en cultuur

• *Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC), Leuven*

Het CRKC legt zich toe op behoud, beheer en ontsluiting van het, in hoofdzaak privaatrechtelijk religieuze erfgoed.

Het is dienstverlener voor deze sector inzake inhoudelijke, organisatorische en beleidsmatige aspecten van de werking rond religieus erfgoed en bemiddelaar tussen vraag en aanbod van objecten.

Het CRKC beheert twee depots voor collecties die aan hen geschonken of in bruikleen gegeven werden, maar is geen bewaarinstelling. De stukken die het CRKC bewaart, kunnen nergens anders ondergebracht worden; ze worden herbestemd of blijven in depot vanwege hun museale waarde. Naast een depotbeheerder heeft het CRKC consulente voor inventarisatie (tegen kostprijs), advies en prospectie. Het CRKC wil deze consulentfunctie uitbreiden.

Het CRKC verwacht een grote golf religieus erfgoed waarvoor opvang noodzakelijk zal zijn. Om dit te beheersen zijn een goede registratie en inventarisatie even hard nodig. Het CRKC is voorstander van zoveel mogelijk in situ te bewaren. Als dat niet mogelijk is, kan een regionaal depot soelaas bieden, hoewel weinig beheerders daarvoor voelen. Het CRKC houdt zich voornamelijk bezig met de privaatrechtelijke collecties van kloosters, die in hoog tempo gesloten worden. Het probleem van de bezittingen van kerken (kerkfabrieken met een publiekrechtelijk statuut) is nog onduidelijk.

» Het CRKC werkt voor heel Vlaanderen, maar ziet met Vlaams-Brabant samenwerking mogelijk op het vlak van registratie, naar analogie met de samenwerking met de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Het CRKC kan expertise inzetten door zelf registratie te doen en/of vorming te geven over registratie.

• *Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen (FoKAV), Leuven*

Het FoKAV is ontstaan binnen het CRKC. Het ondersteunt archiefbeheer van kerkrechtelijke structuren, zoals parochies en bisdommen, en privaatrechtelijke religieuze instituten. Voor archieven van kerkfabrieken wordt enkel eerstelijns hulp verleend, in overleg met het Rijksarchief.

Per 1 januari 2009 zal een deel van de werking van FoKAV overgaan naar KADOC en alleen de eerstelijnszorg (aanspreekpunt en basisadvies) binnen CRKC blijven.

Het FoKAV heeft geen bewaarfunctie en streeft naar bewaring in situ. Kan dat niet, dan doet FoKAV een beroep op de bestaande bewaarinstellingen, zoals KADOC, het Rijksarchief en de gemeentearchieven. FoKAV heeft ingezet op consulentchap (er zijn vier consulente); dat

was een opdracht binnen de Vlaamse subsidie. FoKAV registreert, detecteert problemen en verleent plaatselijk advies in verband met inventarisatie, conservering, ontsluiting van archief en dat voornamelijk voor parochies (opvallend buiten Leuven).

Het FoKAV werkt voor heel Vlaanderen en pakt het werk aan per dekenaat. In Vlaams-Brabant is 25% van de parochiearchieven geregistreerd.

» Voor het FoKAV is het heel belangrijk om bij samenwerking met de provincie(s) bisdommen en Rijksarchieven mee te betrekken als partner.

• *Steunpunt voor Industrieel en Wetenschappelijk Erfgoed (SIWE), Leuven*

SIWE stelt zich als doel het industrieel en wetenschappelijk patrimonium in stand te houden, te bestuderen en te ontsluiten. SIWE doet dit door goede registratie, behoud en beheer van representatieve objecten en documenten te stimuleren, zelf voorwerpen te bewaren en publieksactiviteiten te organiseren. SIWE heeft geen actief verwervingsbeleid, maar beperkt zich noodzakelijkerwijze tot een reddingstaak (binnen de beperkte mogelijkheden). Plaatsgebrek is daarbij het grootste probleem. SIWE vindt deze depotfunctie erg belangrijk.

SIWE heeft 1,3 FTE personeel en draait voornamelijk op vrijwilligers. Bij hen zit de expertise. SIWE gaat zich meer op de provincies richten. Op verzoek van de Vlaamse Gemeenschap is SIWE gestart met het in kaart brengen van het veld van industrieel erfgoed. SIWE zou er de komende 10 jaar moeten in slagen om de verspreide knowhow op te slaan en zo een kenniscentrum te worden. Het grote probleem bij industrieel erfgoed is dat het veld niet gestructureerd is.

» SIWE wil graag met de provincie Vlaams-Brabant samenwerken rond gezamenlijke depotwerking.

• *Erfgoedcel Leuven*

De Erfgoedcel werkt samen met de verschillende erfgoedinstellingen en -verenigingen aan een integraal erfgoedbeleid in de stad. De nadruk ligt op het roerend en immaterieel erfgoed. Ze ontwikkelt publieksprojecten, waarbij de band met de Leuvenaar en met het verleden van de stad centraal staat. De Erfgoedcel voert zelf geen taken uit rond behoud en beheer, maar detecteert vanuit haar ondersteunende rol noden uit het veld. Er zijn twee concrete projecten opgestart ter ondersteuning: de Erfgoedbank (registratie) en het traject calamiteitenplanning. Er is geen fysiek depot gepland, maar bij de Erfgoedcel komen wel vragen naar infrastructuur: een depot voor collecties, vragen naar (vergader)ruimte van verenigingen en problemen rond monumenten. Vragen naar advies

rond behoud en beheer komen soms van particulieren; de Erfgoedcel heeft de indruk dat verenigingen vaak niet zo bewust zijn van behoud en beheer.

De Erfgoedcel is een interessant contact voor andere gemeenten die een erfgoedconvenant willen afsluiten, cultuurbeleidscoördinatoren zijn vragende partij naar meer overleg over erfgoed.

Voor de Erfgoedcel liggen de prioriteiten qua soorten erfgoed bij "zwerfgoed", academisch en religieus erfgoed. Thematisch depotbeleid vindt de Erfgoedcel relevanter dan regionaal depotbeleid.

» De Erfgoedcel verwacht van een regionaal depotbeleid informatiedoorstroming, grondige studie en centralisatie van expertise (in Leuven is veel expertise aanwezig). De Erfgoedcel kan daaraan meewerken door sensibilisering, registratie (via de Erfgoedbank) en de organisatie van vorming.

Een uniform registratiesysteem voor alle provincies is wenselijk.

• *Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE), o.m. Asse-Zellik*

Het VIOE is een wetenschappelijke instelling, binnen het beleidsdomein van de Vlaamse Overheid, met als missie het onderzoek van, kennisbeheer en -verspreiding over, en ontsluiting van het onroerend erfgoed (zowel monumenten, landschappen, archeologie, als maritiem en varend erfgoed).

De kernopdrachten van het VIOE zijn: inventarisatie en prospectie van het onroerend erfgoed, het uitvoeren van veldwerk, het bewaren en conserveren van onderdelen van het onroerend erfgoed, het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek van en naar het onroerend erfgoed en de communicatie, ontsluiting en studie van de ontsluiting van het onroerend erfgoed.

De provincie Vlaams-Brabant werkt vooral samen met het VIOE in het kader van de Centrale Archeologische Inventaris en het consulentenschap archeologie. Het depot en het labo van het VIOE zijn momenteel gevestigd in Asse-Zellik. De piste om te verhuizen naar de terreinen van het Provinciaal Instituut voor Vorming en Opleiding in Relegem (Asse) wordt momenteel onderzocht door het VIOE.

» De locatie van dit depot en labo binnen Vlaams-Brabant en de hier aan verbonden expertise rond depotwerking, onderzoek en conservatie bieden de provincie Vlaams-Brabant een uitgelezen kans op samenwerking.

• *Koepel Heemkunde Vlaams-Brabant*

Met de provinciale koepel Heemkunde Vlaams-Brabant werkt de provincie samen in het project Lokaal Geheugen, dat uitgaat van Heemkunde Vlaanderen en zich richt op alle provincies. (cfr. p.18)

• *Rijksarchief Leuven*

Het Rijksarchief Leuven ontwikkelt geen eigen beleid tegenover het regionale depotbeleid, maar volgt de algemene lijn van het Algemeen Rijksarchief. (cfr. p.20)

2) Buiten de provincie

• *FARO*

Het steunpunt FARO (de fusie van Vlaams Centrum voor Volkscultuur en Culturele Biografie Vlaanderen) ondersteunt het cultureel erfgoedveld (roerend en immaterieel erfgoed) binnen het beleidskader van het Cultureel-erfgoeddecreet. De opdracht van FARO omvat onder meer

- vanuit een geïntegreerde aanpak een kwaliteitsvolle en duurzame zorg voor en ontsluiting van het cultureel erfgoed te stimuleren;
 - een netwerk van erfgoedorganisaties tot stand te brengen om de cultureel-erfgoedbeleving bij burgers te cultiveren, te representeren, te erkennen en te valoriseren;
 - een verdere ontwikkeling van de verschillende cultureel-erfgoedpraktijken
 - aandacht voor interculturaliteit ontwikkelen.
- FARO doet dit door middel van praktijkondersteuning, praktijkontwikkeling, beeldvorming en communicatie.

» Voor FARO is het de komende periode van belang in kaart te brengen wat er is en wat de noden zijn, om zicht te krijgen op de omvang van de problematiek, de medespelers en de rolverdeling van de partners. FARO wil tegen 2011 komen tot een nulmeting van wat er aan erfgoed en erfgoedspelers is in Vlaanderen.

De afstemming met de kernspelers (CAG, SIWE, CRKC) die vanuit Vlaams-Brabant (en vooral Leuven) opereren, is essentieel. Een troef voor Vlaams-Brabant is de kaart die betrokken is van de Erfgoedbank. Dit is een belangrijk instrument in relatie tot het depotbeleid.

In 2014 zou volgens FARO het provinciaal erfgoedbeleidsplan idealiter moeten gerealiseerd hebben dat:

- overall doorgedrongen is dat een goed depotbeleid essentieel is voor het erfgoedbeleid
- er een goede visie is op de ontwikkeling van een haalbare structuur, waar rekening gehouden is met de praktijk te velde en met de mogelijkheden van de provincie op langere termijn (engagementen die vertaald worden in een begroting);
- er bovenprovinciale expertise is, die uitwisselbaar is;
- er collectiemobiliteit is, door een goed ontsluitingssysteem en de bereidheid om toe te laten dat objecten provinciegrenzen overschrijden;
- er een organisatie-model van een depot is.

2 Analyse

Afstemming en samenwerking met de provincies algemeen ziet FARO mogelijk op verschillende terreinen en niveaus:

- Vanuit het steunpunt ligt de focus op expertise en het breder inzetten van deze expertise. Het kan een meerwaarde zijn om 'partners in expertise' te worden.
- Afstemming op elk relevant niveau is noodzakelijk, van consultants tot beleidsmakers (voor de grotere strategische lijnen). FARO wil met de erfgoedteams van de provincies de (toekomst)plannen op regelmatige basis bespreken. Er is de mogelijkheid om een specifiek project per jaar per provincie op te zetten.
- FARO wil erfgoedconsulentennetwerken opzetten waar de steunpunten en de provincie elkaar aanvullen.
- FARO wil aandacht voor het toenemende belang van immaterieel erfgoed.
- FARO wil zeker samenwerken rond depotwerking. Waar mogelijk wil FARO bij voorkeur op interprovinciaal vlak samenwerken. Structurele overlegniveaus dienen dan in het leven geroepen te worden, zoals er al een bestaat met de museumconsulenten.

• Locus

Locus wordt per 1 januari 2009 het steunpunt bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid en komt voort uit CultuurLokaal en VCOB (Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken). Het steunpunt zal wie lokaal op cultureel vlak actief is vanuit drie invalshoeken ondersteunen: lokaal cultuurmanagement, publiekswerking en de maatschappelijke inbedding van cultuur.

Erfgoed is volgens Locus een dankbare hefboom om een ander publiek te bereiken en is zo een middel tot participatie. Locus benadrukt het belang van de cultuurbeleidscoördinatoren voor het lokale erfgoedbeleid. Zij hebben daarbij ondersteuning nodig van de provincie. De provincie is een partner om kansen die zich lokaal voordoen te exploreren, formats te ontwikkelen of projecten op te zetten in een bepaalde regio. De vertaalslag naar de lokale praktijk is voor kleinere gemeenten vaak een probleem. De stap naar een duurzaam erfgoedbeleid in de gemeenten moet ook gezet worden.

Locus heeft de ambitie om tegen de volgende beleidsperiode de cultuurbeleidsplannen mee te voeden door de gemeenten visie en mogelijkheden voor te leggen voor lokaal erfgoedbeleid. Regionaal depotbeleid behoort niet tot de taak van het steunpunt.

» Voor Locus is de rol van de provincie in het creëren van samenwerkingsverbanden belangrijk. De provincie kan een rol spelen als coach en een kader aanreiken. Locus kan richtlijnen opstellen, die de provincie op het terrein kan implementeren. Samenwerkingsverbanden kun-

nen een verschillende samenstelling hebben (cultuurcentra, bibliotheken, erfgoed). Daarom is enige monitoring / sturing nodig, zeker indien er gemeenten uit de boot dreigen te vallen. Locus zoekt in samenwerking met de provincie naar complementariteit.

Locus staat open voor samenwerking met de provincies samen, als er zich kansen voordoen, maar wil stap voor stap te werk gaan.

• Heemkunde Vlaanderen

Heemkunde Vlaanderen vzw is de koepelvereniging voor het heemkundige veld in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Heemkunde Vlaanderen opereert in de eerste plaats voor het heemkundig veld, maar in uitbreiding ook naar volksculturele verenigingen en lokale musea. In de afgelopen jaren heeft Heemkunde Vlaanderen enkele projecten uitgevoerd die lokale erfgoedbeheerders ondersteunden bij behoud, beheer en ontsluiting van museale, archief- en documentaire collecties (Lokaal Geheugen en Pro Memorie). Het project Lokaal Geheugen, rond museale collecties, werd uitgevoerd in samenwerking met de vijf provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Het zal worden opgenomen in de structurele werking van Heemkunde Vlaanderen.

Heemkunde Vlaanderen heeft onder meer besloten in te zetten op:

- herbestemming van (heemkundige) collecties;
- registratie van archivalische en documentaire collecties: enerzijds screening van bestaande programma's op geschiktheid en bruikbaarheid; anderzijds - indien nodig - opmaak van een nieuw, laagdrempelig (zowel financieel als inhoudelijk) programma op maat van de doelgroep.

Voor beide aspecten wordt gestreefd naar afstemming en mogelijke samenwerking met andere partners, zoals de provincies. Heemkunde Vlaanderen wil op termijn enige vorm van consulentschap (en dus deskundigheid in eigen huis) verwerven op vlak van (archivalische) collectieregistratie.

Op het vlak van materiële bewaring streeft Heemkunde Vlaanderen geen enkele vorm van consulentschap na. De organisatie verwijst enkel door naar deskundigen en expertenorganisaties. Hierrond zijn al enkele afspraken geldig in het kader van de helpdesk lokaal erfgoed (een van de resultaten van het project *Lokaal Geheugen*).

Op het vlak van collectiebeleid in het algemeen is er nog heel veel werk aan de winkel, sensibilisering in de eerste plaats. Heemkunde Vlaanderen is van mening dat hierin niet enkel voor hen een rol is weggelegd.

» Prioriteiten binnen een provinciaal of regionaal depotbeleid zijn volgens Heemkunde Vlaanderen registratie, collectiemobiliteit en

Koninklijke Heemkundige Kring Sint-Hubertus Tervuren - archiefkamer en documentatiecentrum "de Schietstand"

materiële bewaring. De provincie zou onder meer (selectie)criteria moeten opstellen, hiertoe in kaart moeten brengen wat er is en detecteren welk erfgoed verloren dreigt te gaan. Specifiek voor Vlaams-Brabant denkt Heemkunde Vlaanderen wel dat er net iets meer zal moeten ingezet worden op bewustwording, wegens het gebrek aan erfgoedcellen (met uitzondering van Erfgoedcel Leuven). Hier zou ook een rol kunnen weggelegd zijn voor de koepel Heemkunde Vlaams-Brabant, maar ook in Vlaams-Brabant is dit op dit moment eerder problematisch.

Ruimer dan depotbeleid verwacht Heemkunde Vlaanderen van de provincie Vlaams-Brabant een erfgoedbeleid met aandacht voor

- subsidies: in het bijzonder voor periodieke publicaties
- streekidentiteit, met name een rol in de regio's waar er geen erfgoedcel is
- logistieke ondersteuning in verband met behoud en beheer of presentatie

• *VCM- contactforum voor erfgoedverenigingen*

VCM is een netwerk van meer dan 250 erfgoedverenigingen in Vlaanderen en Brussel. De zorg voor monumenten, landschappen, archeologie en mobiel erfgoed met een tijdelijk onroerend karakter zoals varende, rollende, rijdende, vliegende erfgoed en erfgoed van vermaak staat daarbij centraal.

VCM verschaft vooral algemene adviezen rond erfgoed en verwijst door. Verder focussen zij op ervaringsuitwisseling en wensen zij een spreekbuis te zijn naar de overheid. Als Vlaamse vereniging hebben zij vrij veel contacten binnen Vlaams-Brabant. Deze contacten geven een staalkaart van de meest actieve verenigingen binnen Vlaams-Brabant.

» VCM benadrukt het verschil in overheids- en beleidsindeling tussen roerend en onroerend erfgoed eerder storend te vinden. VCM ziet voor de provincies een coördinerende en ondersteunende rol in het erfgoedbeleid weggelegd t.o.v. de kleinere gemeenten bij bijvoorbeeld inventarisatie, beleidsplanning, calamiteitenplanning, herbestemming. VCM benadrukt wel het belang van afstemming tussen de provincies, zowel inhoudelijk als structureel en de nood aan afstemming met de provinciale cellen van de afdeling onroerend erfgoed van de Vlaamse gemeenschap, de IAD's, kerkfabrieken, stedelijke musea, erfgoedcellen,...

Depotwerking moet volgens VCM onlosmakelijk verbonden zijn met publiekswerking en ontsluiting. Per depot zou er minimaal 1 persoon bezig moeten zijn met ontsluiting.

VCM kan een rol spelen in:

- het verspreiden van informatie

- het correct doorverwijzen
- organiseren van infosessies
- eventueel het verspreiden van typebevragingen
- aankaarten van problemen en wensen bij het Vlaams niveau

• *Volkskunde Vlaanderen*

Volkskunde Vlaanderen vzw is een erkende landelijke organisatie volkscultuur die de volkskunde/etnologie vanuit een hedendaags perspectief bestudeert en onder de aandacht brengt. Haar werkterreinen zijn feestcultuur, religieuze cultuur, leefcultuur, verzamelcultuur en verhalen- en liedcultuur.

» Volkskunde Vlaanderen is een potentiële partner voor activiteiten rond immaterieel erfgoed.

• *Archiefbank Vlaanderen*

Archiefbank Vlaanderen is een centrale databank van de Vlaamse private archieven. De bedoeling is dit erfgoed integraal in kaart te brengen en hierdoor bij te dragen aan de bescherming en de valorisatie van deze archieven.

Archiefbank Vlaanderen is een belangrijk instrument om privaat archivalisch erfgoed te registreren en te ontsluiten en is als zodanig op termijn een partner voor de Erfgoedbank.

• *Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK)*

Het KIK is een federale wetenschappelijke instelling die instaat voor de studie, de bewaring en de valorisatie van het Belgisch kunstpatrimonium. Het KIK bestaat uit drie departementen:

- Documentatie bestudeert en inventariseert het Belgisch patrimonium. De bibliotheek en de fototheek zijn voor iedereen toegankelijk.
- Laboratoria zorgen voor analyse van bestanddelen waaruit een kunstwerk is opgebouwd en van producten voor conservatie.
- Conservatie-Restauratie geeft advies over conservatie en restauratie en behandeling van kunstwerken.

» De documentatie van het KIK vormt een belangrijke input voor de Erfgoedbank. De expertise op het gebied van materialen, restauratie en conservatie wordt door erfgoedbeheerders veelvuldig ingeroepen. Het KIK is dus een potentiële partner in een aantal aspecten van gezamenlijke depotwerking.

2 Analyse

Archief charter 02:

Charter met vorstelijk grootzegel, bevindt zich in het depot van de erfgoedsite Tienen (Stadsarchief/Hagelands Historisch Documentatiecentrum)
© Harrie Spelmans

• Algemeen Rijksarchief

Het Algemeen Rijksarchief is een wetenschappelijke instelling van de Belgische Federale Overheid. De instelling bestaat uit het Algemeen Rijksarchief te Brussel en uit 19 Rijksarchieven verspreid over het land. Het Rijksarchief oefent toezicht uit op de goede bewaring van de archieven die door een overheid werden tot stand gebracht en beheerd. Het verwerft en bewaart (na selectie) archieven van minstens 30 jaar oud van hoven en rechtbanken, openbare besturen en notarissen, alsook van de private sector en particulieren. Het beschikbaar stellen van deze archiefbescheiden aan het publiek, met bescherming van de privacy van bepaalde gegevens, behoort tot de hoofdplichten. Het Rijksarchief is een kenniscentrum inzake historische informatie en archiefbeheer en coördineert het archiefbeleid op nationaal niveau.

» De Algemeen Rijksarchivaris maakt zich zorgen over de snelheid waarmee het Cultureel-erfgoeddecreet in werking is getreden, zonder politiek overleg met het federale niveau (in casu enkele federale wetenschappelijke instellingen). Het Cultureel-erfgoeddecreet is wat betreft de archieven verbonden met het op handen zijnde Archiefdecreet. Dit laatste is een zaak tussen Vlaanderen en de federale staat, maar heeft repercussies op het beleid van de provincies. Er dreigt een enorme versnippering van het collectiebeleid, waarbij het de vraag is of de burger die archieven wil consulteren daarbij gebaat is. Voor er een depotbeleid kan worden uitgestippeld, zouden de betrokken partners bij elkaar gebracht moeten worden. Er moet een taakverdeling tussen deze instellingen komen, om te voorkomen dat sommige archieven tussen wal en schip raken. Gezien de vele vragen die nog open liggen, is de Algemeen Rijksarchivaris afwachting.

2.2.3. De Vlaamse Provincies en VGC

1) Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP)

De VVP is het platform waarlangs de Vlaamse provincies samenwerken. Dat samenwerken houdt verschillende elementen in: ervaringsuitwisseling over beleidsuitvoering en beleidsvoorbereiding, uitwisselen goede praktijken, opzetten gezamenlijke projecten en uitwerken van gemeenschappelijke standpunten op platforms waarop de provincies gemeenschappelijk vertegenwoordigd zijn, indien nodig. De VVP ondersteunt deze samenwerking tussen de 5 provinciebesturen op inhoudelijk en organisatorisch vlak en organiseert het gemeenschappelijk optreden van de Vlaamse provincies in hun contacten met de Vlaamse, federale en Europese overheden. Een stafmedewerker volgt het beleidsdomein cultuur op.

Het overleg tussen de provinciebesturen vindt in diverse platforms plaats. Het politiek overleg tussen de 5 gedeputeerden cultuur verloopt binnen de beleidscommissie (of: b-commissie) cultuur. Deze vergadering wordt samengebracht wanneer er interprovinciale standpuntbepaling bekrachtigd moet worden, of wanneer er afspraken gemaakt moeten worden over de afstemming binnen een gezamenlijk dossier.

De provinciale directeurs/departementshoofden cultuur komen maandelijks samen op VVP in de ambtelijke commissie cultuur (a-commissie). De a-commissie volgt lopende interprovinciale dossiers op, treedt in overleg namens de provinciebesturen met externe organisaties, maakt afspraken over delegaties en bereidt de interprovinciale standpuntbepaling binnen de b-commissie cultuur voor. De a-commissie volgt de werkzaamheden in andere interprovinciale overlegplatforms op en stuurt de VVP-stafmedewerker aan. Dit platform bestrijkt in principe de totaliteit van het cultuurbeleid.

Per sector (kunsten, erfgoed, sociaal-cultureel werk, bibliotheekwerk,...) bestaan er sectorale werkgroepen. Voor de sector erfgoed komt de projectwerkgroep erfgoed om de 2 maanden samen. Dit overleg brengt de diensthoofden erfgoed samen. Er wordt ook een afvaardiging voorzien vanuit interprovinciale collega-groepen erfgoed (museumconsulenten, archeologen). De projectwerkgroep erfgoed volgt in eerste instantie interprovinciale erfgoeddossiers op. De nadruk ligt op afstemming en uitwisseling in beleidsvoorbereiding en beleidsuitvoering.

2) Interprovinciaal

- Museumconsulentenoverleg (MCO):

sinds 1998 plegen de provinciale museumconsulenten en de consultant van de Vlaamse Gemeenschapscommissie 6-wekelijks overleg. Tijdens dit overleg worden kennis en ervaringen uitgewisseld, tendensen en beleidsmatige aspecten besproken en interprovinciale standpunten hierover uitgewerkt. Op dit MCO sluiten in regel ook de 'Vlaamse' consulenten (eerst van de Vlaamse Gemeenschap, nadien van Culturele Biografie Vlaanderen, nu van FARO) aan om vormingsactiviteiten af te stemmen en zo te komen tot een gezamenlijk vormingsaanbod, alsook om gezamenlijke activiteiten met de Nederlandse consulenten inhoudelijk voor te bereiden en uit te voeren, bijvoorbeeld *Museumpeil*, *SPECTRUM*, *2x2*-daagse,...

Gezien de evoluties binnen het erfgoedlandschap en de ontwikkelingen binnen de steunpunten, zal het MCO vanaf 2009 enkel nog structureel interprovinciaal (met inbegrip van VGC) plaatsvinden, binnen de schoot van de VVP, en desgewenst uitgebreid worden met andere provinciale erfgoedconsulenten. Het overleg met de medewerkers van FARO en andere organisaties (erfgoedcellen, expertisecentra, ...) zal volgens een nog nader te bepalen formule gebeuren.

Basiliek Halle

- Overlegplatform provinciale archeologen (OPA): komt 4-tal keer per jaar samen om de werking van de provinciale archeologen op elkaar af te stemmen. Er wordt overleg gepleegd over diverse beleids- en uitvoeringsaspecten rond archeologie.

- Interprovinciaal overleg MoWa: wordt georganiseerd door de koepelvereniging Monumentenwacht Vlaanderen en is bedoeld om de werking van de provinciale monumentenwachtverenigingen maximaal op elkaar af te stemmen; dit gebeurt een 10-tal keer per jaar; daarnaast is de provincie ook vertegenwoordigd in de overlegorganen van de koepelvereniging, vzw Monumentenwacht Vlaanderen.

3) Vlaamse Gemeenschapscommissie

De samenwerking met de VGC verloopt enkel projectmatig. In de huidige omstandigheden is er geen echt potentieel tot structureel overleg en samenwerking.

2.2.4. VVSG

De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten is de ledenorganisatie van de lokale besturen. De centrale opdrachten van de VVSG zijn dienstverlening aan de leden, belangenbehartiging van het lokale bestuursniveau en visieontwikkeling over het lokale bestuur.

VVSG kan o.m. optreden als representatieve belangenbehartiger en onderhandelaar met andere overheden, zoals de provincie. Dialoog en samenwerking gebeuren dan vaak op interprovinciaal niveau, namelijk tussen VVSG en VVP.

2.2.5. Vlaamse Gemeenschap - Wetgeving

1) Archeologie

- Het Decreet houdende de bescherming van archeologisch patrimonium (30 juni 1993, gewijzigd op 18 mei 1999, 28 februari 2003 en 10 maart 2006) en haar uitvoeringsbesluiten vermelden enkel een taak voor de provincies in het meebetalen van de premie voor werken aan beschermde archeologische monumenten. Het ontbreken van een duidelijke en uitgebreide taakstelling voor de provincies binnen de Vlaamse wetgeving is enerzijds een pijnpunt. Anderzijds schept dit de mogelijkheid voor de provincie Vlaams-Brabant om gericht in te zetten op het consulentschap en een - broodnodige - bemiddelende rol.

- Op Europees niveau is er de Conventie van Malta (16 januari 1992). Dit Europees verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed werd door België ondertekend op 30 januari 2002, maar nog niet geratificeerd. Eén belangrijke pijler van deze conventie is

de integratie van archeologisch onderzoek in de ruimtelijke planning. De provincie Vlaams-Brabant speelt hier in een voorbeeldrol door erfgoedadviezen op te nemen in de dossiers ruimtelijke ordening.

2) Monumenten- en landschapszorg

Het Decreet houdende de bescherming van Monumenten en Stads- en Dorpsgezichten (3 maart 1976, gewijzigd op 18 december 1992, 22 februari 1995, 22 december 1995, 8 december 1998, 18 mei 1999, 7 december 2001, 21 november 2003 en 30 april 2004) en het Decreet op de landschapszorg (16 april 1996, gewijzigd op 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002 en 13 februari 2004) voorzien in de beschermingsprocedure een advies van de provincies. In het Besluit van de Vlaamse Regering houdende vaststelling van het premiestelsel voor restauratiewerkzaamheden aan beschermde monumenten (14 december 2001, gewijzigd op 20 september 2002) worden de provincies enkel vermeld als medebetalers. Ook hier ontbreekt een duidelijke taakstelling voor het provinciale niveau, wat de mogelijkheid biedt om eigen accenten te leggen. Op het vlak van monumentenzorg ligt de focus van de provincie op niet-beschermde, waardevolle gebouwen en op de ondersteuning en stimulering van preventief en regelmatig onderhoud.

Onroerend erfgoed algemeen

Er is een eenheidsdecreet op komst over onroerend erfgoed (monumenten, landschappen en archeologie) dat deze verschillende decreten en uitvoeringsbesluiten moet harmoniseren. Daarover is echter tijdens de redactie van dit beleidsplan nog geen officieel bericht of bekendmaking verschenen zodat het niet kan worden verwerkt in dit provinciale erfgoedbeleidsplan. De provincies zijn vragende partij voor grondig overleg in het kader van dit eenheidsdecreet.

3) Roerend erfgoed

In ca. 10 jaar tijd is er een hele evolutie geweest op wetgevend vlak. Eerst was er het Museumdecreet van 1996 waarin een complementair cultureel-erfgoedbeleid 'avant la lettre' werd gevoerd. Met het decreet houdende de organisatie en subsidiëring van een cultureel-erfgoedbeleid, kortweg het Erfgoeddecreet, van 2004 wilde de Vlaamse Gemeenschap een cultureel-erfgoedbeleid uitbouwen vanuit een geïntegreerde aanpak. Het zorgde voor een eerste verbreding van het cultureel-erfgoedbeleid. Tot slot is met het decreet houdende de ontwikkeling, de organisatie en de subsidiëring van het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid, kortweg het Cultureel-erfgoeddecreet, van 2008 een traject tot integratie en afstemming van de drie cultureel-erfgoeddecreten ingezet m.n. het Erfgoeddecreet, het Archiefdecreet en het Decreet op de Volkscultuur.

Onze-Lieve-Vrouw van Troost, Vilvoorde
© Lander Loeckx

2 Analyse

Volksinstrumentenmuseum in Gooik.
© Bart Denolf

Scouts- en Gidsen Museum Leuven

Het cultureel-erfgoedbeleid zet met Cultureel-erfgoeddecreet in op 2 strategische doelstellingen:

1. vanuit een geïntegreerde en integrale aanpak het behoud en het beheer van -of de zorg voor- het cultureel erfgoed stimuleren;
2. vanuit een geïntegreerde en integrale aanpak de ontsluiting van het cultureel erfgoed voor het publiek stimuleren.

Dit houdt enkele implicaties in voor de provincie:

- de provincie wordt gevraagd haar verantwoordelijkheid op te nemen en een ondersteuningsbeleid uit te bouwen voor cultureel-erfgoedorganisaties die een regionale werking ontwikkelen en die bijdragen aan een streekgericht cultureel-erfgoedbeleid, m.n. voor collectiebehorende cultureel-erfgoedorganisaties zoals musea en culturele archiefinstellingen.
- aan de provincie wordt gevraagd om als moderator in de depotproblematiek op te treden. Er wordt verwacht dat de provincie op basis van de noden van het cultureel erfgoed, van de cultureel-erfgoedorganisaties en van de lokale besturen, een werking opzet.

4) Participatiedecreet

Het decreet van 2008 houdende flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport - beoogt de ondersteuning, verrijking en versterking van de participatie in het cultuur-, jeugd- en sportbeleid en is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- participatie wordt, in zijn verschillende dimensies, steeds als eerste en belangrijkste aandachtspunt gesteld;
- het decreet werkt aanvullend en ondersteunend voor de sectoraal georganiseerde decreten en beleidsvoering in de domeinen cultuur, jeugd en sport;
- het decreet werkt sectoroverschrijdend en zal zich niet beperken tot ofwel het cultuur-, ofwel het jeugd-, ofwel het sportbeleid;
- het decreet biedt een combinatie van ondersteuningsmaatregelen, waaronder het structureel inbedden van de beleidsaandacht voor een aantal specifieke doelgroepen, de verankering van enkele specifieke en sectoroverschrijdende participatie-instellingen en het creëren van een subsidiekader voor vernieuwing rond participatie.

Het decreet is een mix van structurele en projectmatige ondersteuning, van initiatieven gericht op de participatie van een breed publiek en van bepaalde kansengroepen, van bestaande maatregelen en nieuwe initiatieven, van subsidies voor publieke en particuliere initiatieven. Het participatiedecreet wil vooral een flankerend en stimulerend decreet zijn. Elk domein, elke sector, elk decreet binnen cultuur, jeugdwerk en sport kent vandaag al zijn eigen parti-

cipatiedoelstellingen en -inspanningen, die ook overeind zullen blijven.

5) Actieplan Interculturaliseren

De Vlaamse overheid en de sectoren cultuur, jeugdwerk en sport werkten in 2006 het Vlaams Actieplan Interculturaliseren van, voor en door cultuur, jeugdwerk en sport uit.

De aandacht voor interculturaliteit past geheel in de context van de participatiegedachte. Het cultuur-, jeugd- en sportbeleid beoogt de zo breed en intensief mogelijke participatie van zoveel mogelijk mensen, zowel in de betekenis van 'deelnemen' als van 'deel hebben'. De etnisch-culturele factor wordt hierbij beschouwd als een specifieke determinant voor participatie.

Er wordt een 2-sporenbeleid gevoerd. Als eerste spoor wil de minister aandacht voor interculturaliteit structureel verankeren. Zo wordt bv. in alle decreten de notie 'interculturaliteit' als beoordelingscriterium opgenomen en worden o.m. de provinciale besturen uitgenodigd hun adviesraden, bestuursorganen en personeel etnisch-cultureel divers samen te stellen in verhouding tot de bevolking in hun werkingsgebied. Als tweede spoor wil de minister een flankerend beleid voeren dat ruimte creëert voor begeleiding, experiment en ondersteuning. Zo is er bv. het kennisknooppunt interculturaliseren dat via dienstverlening en netwerking de sectoren cultuur, jeugdwerk en sport ondersteunt bij het realiseren van de doelstellingen van het Actieplan Interculturaliseren van en voor Cultuur, Jeugdwerk en Sport.

Conclusie:

De provincie is een speler in zeer divers en vaak versnipperd veld, dat op verscheidene niveaus is georganiseerd. Met de doelstellingen erfgoed integraal en geïntegreerd te benaderen en op te treden als regiobestuur, is en wordt de provincie steeds meer een knooppunt waar vele lijnen samenkomen: van lokale en regionale actoren, van Vlaamse en federale wetgeving en instellingen, alsook van internationale ontwikkelingen. Omwille van de niet altijd heldere taakverdeling tussen de diverse niveaus enerzijds en de institutionele verkokering anderzijds, zal de provincie qua erfgoedbeleid (moeten) blijven inzetten op haar stimulerende en regisserende rol als streekbestuur. Dit zal gebeuren in overleg met alle betrokken organisaties en bestuursniveaus, om zo te komen tot een efficiënte en werkbare taakverdeling die o.m. de provincie in staat zal stellen een duurzame en dynamische omgang met erfgoed te bewerkstelligen.

Hofstade - Zemst

2.3. SWOT analyse van de provinciale erfgoedwerking

2.3.1. Sterktes

- Deskundige en enthousiaste ploeg erfgoedconsulenten
- Ervaring met integrale erfgoedzorg
- Ervaring met kwaliteits- en deskundigheidsbevordering van erfgoedactoren
- Keuze voor Erfgoedbank als instrument voor erfgoedactoren en provincie als geheel
- Traditie van samenwerking met partners
- Inzet op communicatie
- Educatieve werking
- Klantvriendelijkheid

2.3.2. Zwaktes

- Subsidiereregelingen niet meer aangepast aan de ontwikkelingen van het erfgoedveld
- Versnippering van taken van erfgoedmedewerkers
- Beperkte middelen
- Beperkt en onevenwichtig samengesteld personeelsbestand
- Te weinig profilering van erfgoed binnen dienst cultuur, directie en provincie algemeen
- Moeilijk evenwicht tussen publiekswerking en streven naar duurzaamheid
- Onvoldoende kennis van het erfgoedveld

2.3.3. Kansen

- Gemeenten kunnen partners zijn in erfgoeddepotbeleid /lokaal cultuurbeleid
- Grote bereidheid bij potentiële partners mee te werken aan regionaal depotbeleid
- Vertrouwen in de provincie van erfgoedactoren
- Aanwezigheid van belangrijke erfgoedbeheerders met expertise (toekomstige landelijke centra voor expertise, erkende musea, KADOC, ...) in de provincie
- Aanwezigheid van belangrijke spelers op vlak van cultuureducatie in de provincie (en Leuven in het bijzonder)
- Openheid voor nieuwe concepten van erfgoedbeheer
- Bereidheid bij actoren tot uitwisseling van ervaringen
- Cultureel-erfgoeddecreet geeft de provincie een duidelijke taakstelling, met een werkingsubsidie en aanvullende tewerkstellingsubsidies van de Vlaamse Gemeenschap

2.3.4. Bedreigingen

- Erfgoedveld onvoldoende in kaart gebracht
- Terughoudendheid bij een deel van de actoren wat betreft gezamenlijke depots
- Te verwachten toevloed van collecties
- Verkoking van instellingen
- Personeelsgebrek bij erfgoedactoren
- Beperkte middelen bij merendeel van erfgoedactoren
- Te weinig profilering van de provincie naar het erfgoedveld
- Vrees bij actoren voor bijkomende taken in het kader van regionaal depotbeleid
- Expertise ongelijk verdeeld over erfgoedactoren; weinig uitwisseling van expertise
- Groeiende kloof tussen professionele en vrijwilligersorganisaties binnen erfgoedsector

	kansen	Bedreigingen
	Gemeenten kunnen partners zijn in erfgoeddepotbeleid / lokaal cultuurbeleid	Erfgoedveld onvoldoende in kaart gebracht
	Grote bereidheid bij potentiële partners mee te werken aan regionaal depotbeleid	Terughoudendheid bij een deel van de actoren wat betreft gezamenlijke depots
	Vertrouwen in de provincie van erfgoedactoren	Te verwachten toevloed van collecties
	Aanwezigheid van belangrijke erfgoedbeheerders met expertise in de provincie	Verkokering van instellingen
	Aanwezigheid van belangrijke spelers op vlak van cultuureducatie in de provincie	Beperkte middelen bij merendeel van erfgoedactoren
	Openheid voor nieuwe concepten van erfgoedbeheer	Personeelsgebrek bij erfgoedactoren
	Bereidheid bij actoren tot uitwisseling van ervaringen	Te weinig profilering van de provincie naar het erfgoedveld
	Cultureel-erfgoeddecreet geeft de provincie een duidelijke taakstelling en voorziet in subsidies	Vrees bij actoren voor bijkomende taken in het kader van regionaal depotbeleid
		Expertise ongelijk verdeeld over erfgoedactoren; weinig uitwisseling van expertise
		Groeiende kloof tussen professionele en vrijwilligersorganisaties binnen erfgoedsector
Sterktes	investeer	Verdedig
Deskundige en enthousiaste ploeg erfgoedconsulenten	Vertrouwen in de provincie van erfgoedactoren > zet een duidelijk geprofileerd erfgoedteam in	Expertise ongelijk verdeeld over erfgoedactoren; weinig uitwisseling van expertise. breng expertise in kaart; stimuleer expertisedeling in netwerken. Groeiende kloof tussen professionele en vrijwilligersorganisaties binnen erfgoedsector stimuleer samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers in netwerken.
Ervaring met integrale erfgoedzorg	Openheid voor nieuwe concepten van erfgoedbeheer; aanwezigheid van belangrijke erfgoedbeheerders met expertise in de provincie > ontwikkel in samenwerking met steunpunten innovatieve formats voor integrale erfgoedzorg.	Verkokering van instellingen; beperkte middelen bij merendeel van erfgoedactoren > stimuleer samenwerking rond diverse thema's.
Keuze voor Erfgoedbank als instrument voor erfgoedactoren en provincie als geheel	Grote bereidheid bij potentiële partners mee te werken aan regionaal depotbeleid > gebruik de Erfgoedbank als instrument in het regionaal depotbeleid	Erfgoedveld onvoldoende in kaart gebracht > breng collecties in kaart; stimuleer registratie in de Erfgoedbank. Terughoudendheid bij een deel van de actoren wat betreft gezamenlijke depots > werk stap voor stap, met registratie als basis van alle andere acties rond behoud en beheer. Beperkte middelen bij merendeel van erfgoedactoren > stel Erfgoedbank als registratie-instrument beschikbaar.
Traditie van samenwerking met partners	Grote bereidheid bij potentiële partners mee te werken aan regionaal depotbeleid; vertrouwen in de provincie van erfgoedactoren > stimuleer en ondersteun netwerken. Gemeenten kunnen partners zijn in erfgoeddepotbeleid / lokaal cultuurbeleid > intensifieer samenwerking met cultuurbeleidscoördinatoren; ondersteun lokale actoren.	Te verwachten toevloed van collecties > stimuleer regionaal depotbeleid. Vrees bij actoren voor bijkomende taken in het kader van regionaal depotbeleid; personeelsgebrek bij erfgoedactoren. > zet consulenten in die taken van instellingen kunnen verlichten.
Inzet op communicatie	Bereidheid bij actoren tot uitwisseling van ervaringen > intensifieer communicatie met en tussen erfgoedactoren; stimuleer en ondersteun netwerken.	Te weinig profilering van de provincie naar het erfgoedveld. > intensifieer communicatie met erfgoedactoren

Ervaring met kwaliteits- en deskundigheidsbevordering van erfgoedactoren	Openheid voor nieuwe concepten van erfgoedbeheer; aanwezigheid van belangrijke expertisecentra in de provincie; cultureel-erfgoeddecreet geeft de provincie een duidelijke taakstelling en voorziet in subsidies > verstrek advies en begeleiding via erfgoedteam; voorzie in een ruim vormingsaanbod; stimuleer expertisedeling in netwerken.	Vrees bij actoren voor bijkomende taken in het kader van regionaal depotbeleid; personeelsgebrek bij erfgoedactoren > verhoog via advies, ondersteuning en vorming efficiëntie van en taakverdeling tussen erfgoedactoren.
Educatieve werking	Openheid voor nieuwe concepten van erfgoedbeheer > voorzie in een ruim vormingsaanbod. Aanwezigheid van belangrijke spelers op vlak van cultuureducatie in de provincie betrek deze spelers in de te vormen netwerken.	Te weinig profilering van de provincie naar het erfgoedveld > geef erfgoededucatie een herkenbare plaats binnen cultuureducatie.
Klantvriendelijkheid		Vrees bij actoren voor bijkomende taken in het kader van regionaal depotbeleid > werk stap voor stap en op maat van de erfgoedactoren.
Zwaktes	beslis	Beheers
Subsidieregelingen niet meer aangepast aan de ontwikkelingen van het erfgoedveld	Openheid voor nieuwe concepten van erfgoedbeheer > pas subsidiereglementen aan.	
Versnippering van taken van erfgoedmedewerkers	Cultureel-erfgoeddecreet geeft de provincie een duidelijke taakstelling en voorziet in subsidies > concentreer op een aantal basistaken.	Te weinig profilering van de provincie naar het erfgoedveld > vorm een duidelijk geprofileerd erfgoedteam. Te verwachten toevloed van collecties > leg de klemtoon op behoud en beheer.
Beperkte middelen	Aanwezigheid van belangrijke expertisecentra in de provincie > betrek expertisecentra bij netwerken. Bereidheid bij actoren tot uitwisseling van ervaringen > ga partnerschappen aan met (bevoorrechte) erfgoedactoren.	
Beperkt en onevenwichtig samengesteld personeelsbestand	Cultureel-erfgoeddecreet geeft de provincie een duidelijke taakstelling en voorziet in subsidies > zet subsidies in voor efficiënt beleid.	
Te weinig profilering van erfgoed binnen dienst cultuur, directie en provincie algemeen	Vertrouwen in de provincie van erfgoedactoren > versterk het erfgoedprofiel in het provinciaal cultuurbeleid.	
Moeilijk evenwicht tussen publiekswerking en streven naar duurzaamheid	Grote bereidheid bij potentiële partners mee te werken aan regionaal depotbeleid; cultureel-erfgoeddecreet geeft de provincie een duidelijke taakstelling en voorziet in subsidies > leg de klemtoon op behoud en beheer; zet in op regionaal depotbeleid.	
Onvoldoende kennis van het erfgoedveld		Erfgoedveld onvoldoende in kaart gebracht > geef prioriteit aan het in kaart brengen van het erfgoedveld.

3 Missie en visie

Herisemmolen - Alsemberg
© Lander Loeckx

3.1. Overkoepelend : de Vlaamse Provincies

Missie

De provincies willen de kwaliteit van het leven van hun burgers bevorderen. Het bewaren, beheren, bestuderen en ontsluiten van het erfgoed vinden zij in deze context een belangrijke gezamenlijke opdracht voor alle overheden, waarbij elk overheidsniveau, in complementariteit met de anderen, een eigen rol te spelen heeft.

Visie

Als streekgericht bestuursniveau spelen de provincies een intermediaire rol op het erfgoedveld; dit vertalen zij in eigen initiatieven, in de coördinatie van initiatieven en in de ondersteuning van erfgoed, erfgoedwerkers en erfgoedbelevers op het terrein. Bepalend voor hun aanpak hierbij is:

- het geïntegreerd werken: het leggen van verbanden, het zoeken en garanderen van samenhang zowel binnen het erfgoedgebieden, naar andere sectoren toe (bvb toerisme, leefmilieu, onderwijs,...), als tussen de diverse regio's; het aanbieden van een kader aan een groter geheel (bvb een regio) behoort hier toe;
- het streekgericht werken: actief zijn zowel op niveau van provincie als op niveau van de regio's en waar nodig grensoverschrijdend of intraprovinciaal. Geïntegreerd en streekgericht werken behoren tot de zijnskenmerken van het denken en handelen van de provincies.

3.2. De provincie Vlaams-Brabant

3.2.1. Algemeen: cultuur

Missie

Het provinciaal cultuurbeleid creëert voorwaarden en instrumenten om de cultuurparticipatie en -beleving in Vlaams-Brabant te verbreden, te verdiepen en te vernieuwen.

Visie

Cultuurbeleving leidt tot individuele verrijking, horizonverbreding en gemeenschapsvorming. Daarom is het belangrijk dat er een cultureel klimaat heerst dat inwoners en bezoekers van Vlaams-Brabant uitnodigt om deel te hebben aan een divers cultuuraanbod. De provincie zorgt hiervoor door juiste stimulansen te bieden aan kunst- en cultuuroctoren en door het wel overwogen beheer van het erfgoed.

Verklaring van begrippen

- 1) *Provinciaal* mag niet verward worden met het streeve 'provincialistisch' dat een sterk pejo-

ratieve klank heeft. Provinciaal staat voor een beleidsactieradius die zijn eigenheden heeft. Projecten en organisaties met internationale uitstraling vallen er in de regel buiten, net zoals zuiver wetenschappelijke initiatieven. Aan de andere kant van het spectrum vallen uitgesproken lokale aangelegenheden, hoe waardevol ook, buiten de provinciale focus. Positief gesteld, vertaalt de meerwaarde van een provinciaal engagement zich vooral op streekniveau. De unieke positie als middenbestuur geeft trouwens bijzondere kansen om de afstand tussen de (potentiële) cultuurparticipatie en het culturele aanbod te verkleinen. Hierbij opereert de provincie vooral vanuit de tweede lijn en neemt ze slechts eerstelijnsstaken op als deze provinciaal relevant zijn en door niemand anders opgenomen (kunnen) worden;

- 2) Het provinciaal *cultuurbeleid* hanteert een breed cultuurbegrip en overspant een brede waaier, gaande van erfgoed, over professionele kunsten, bibliotheken en cultuur- en gemeenschapscentra, tot sociaal-cultureel werk en amateurkunsten... Samen vormt dit pakket een professionele uitdaging voor honderden Vlaams-Brabanders, die tegelijk instaan voor een zinvolle vrijetijdsinvulling van tienduizenden provinciegenoten;
- 3) Met *voorwaarden* wordt bedoeld dat de provincie actief wil bijdragen tot een klimaat waarin ieder zijn recht op cultuur kan opnemen;
- 4) *Instrumenten*: subsidies, prijzen, tornooien, eigen initiatieven, samenwerkingsverbanden, ICT-projecten, advies ...;
- 5) *Cultuurparticipatie* is een containerbegrip dat de verschillende elementen en methodieken omvat uit de vraagrijde van cultuur;
- 6) *Cultuurbeleving* is een begrip dat aangeeft dat participatie verder gaat dan "koppen tellen", niet zozeer de kwantiteit op zich staat centraal, dan wel de kwaliteit van het aanbod en de participatie;
- 7) *Vlaams-Brabant*: het merendeel van de aandacht gaat uiteraard naar cultuur op het grondgebied van de provincie. Daarnaast moet er ook ruimte zijn voor samenwerking over de provinciale grenzen, zowel interprovinciaal als binnen de ruimere context van het voormalige hertogdom Brabant;
- 8) De termen *verbreden*, *verdiepen* en *vernieuwen*, de participatie-triade, komen aan bod bij 4.2.1.(1)

Volksinstrumentenmuseum in Gooik
© Bart Denolf

3.2.2. Specifiek: cultureel erfgoed

Missie

Met het oog op een brede kwalitatieve erfgoedparticipatie stimuleert de provincie een duurzame en dynamische omgang met erfgoed.

Visie

De provincie bevordert erfgoedparticipatie door anderen in staat te stellen duurzaam en dynamisch erfgoed te 'maken', te behouden en publiek te maken en zo bij te dragen aan een actieve erfgoedbeleving van alle inwoners en bezoekers. De provincie zet hierbij een deskundig team van erfgoedconsulenten en eigen instrumenten in om intermediaire instanties zoals lokale besturen, erfgoedbeheerders en -bewaarders te ondersteunen en samen te brengen in netwerken en om eigen initiatieven te ontplooiën.

Erfgoed van en voor iedereen

Erfgoed is het fundament van de huidige culturele rijkdom en diversiteit van de provincie. Het is de schakel tussen verleden en heden en draagt bij tot samenhang en betrokkenheid van de inwoners bij hun leefomgeving.

Mensen maken voortdurend erfgoed. Ze beslissen om materiële en immateriële getuigenissen te bewaren voor zichzelf en volgende generaties. Erfgoed heeft hierbij een bij uitstek democratisch karakter: het is van en voor iedereen. Het heeft betrekking op alle lagen van de samenleving; door het ruime erfgoedbegrip, door de veelheid aan mogelijke thema's en vormen van participatie kan elkeen ertoe bijdragen én kan erfgoed door iedereen beleefd worden.

De provincie wil de participatie aan erfgoed stimuleren en zo de betrokkenheid van de inwoners bij hun leefomgeving en bij elkaar verhogen. Zij doet dit niet zozeer door het zelf publiek te maken, maar door erfgoedgemeenschappen in staat te stellen erfgoed te maken, te behouden en te ontsluiten.

Duurzaam én dynamisch

De provincie wil coördinator zijn voor een duurzame ontwikkeling van en omgang met erfgoed.

Een duurzame ontwikkeling houdt in dat er voorzien wordt in de behoeften van huidige generaties zonder hierbij de behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen. Erfgoed is één van de grondstoffen voor maatschappelijke ontwikkeling en kan bijdragen tot de verhoging van de levenskwaliteit. Erfgoed is echter onvervangbaar; het mag wel gebruikt maar niet verbruikt worden. Omgaan met erfgoed, zoals actualiseren, (her)waarderen, herbestemmen, ontsluiten en interpreteren moet gebeuren met respect voor de inherente mogelijkheden en specifieke eigenschappen er-

van. De kennis hierover moet ingebed worden in de huidige en toekomstige samenleving. De provincie is hierbij van mening dat participatie van de belanghebbenden en een geïntegreerde werking essentieel zijn voor het welslagen hiervan.

Daarom wil de provincie bewerkstelligen dat iedereen zich ertoe verbindt het erfgoed zo consciëntieus en ethisch verantwoord mogelijk te behandelen en door te geven aan toekomstige generaties. Net zoals erfgoed van en voor iedereen is, zou ook een duurzame aanpak van en voor iedereen moeten zijn. Op dit moment zijn reeds tal van erfgoedgemeenschappen hier rond actief, maar het is een opdracht voor iedereen die bij erfgoed betrokken is of er zich betrokken bij voelt. De provincie is als intermediair bestuur uitstekend geplaatst deze duurzame invulling van de omgang met erfgoed te stimuleren en te ondersteunen. De bewustmaking hiervoor zal in al haar activiteiten vervat zijn.

Binnen erfgoedzorg sluiten duurzaamheid en dynamiek elkaar niet uit, integendeel, zij versterken en beïnvloeden elkaar positief; zij zijn een onlosmakelijke tandem. Binnen de provinciale missie impliceert een duurzame erfgoedzorg dan ook een dynamische omgang met erfgoed.

Erfgoed is op zich reeds een dynamisch begrip. Wat gisteren niet als erfgoed werd beschouwd, kan dat vandaag wel zijn, afhankelijk van de visie van de betrokken erfgoedgemeenschap(en). Omgaan met erfgoed betekent dan ook voortdurend keuzes maken. Niet alles zal, kan of moet bewaard worden 'voor de eeuwigheid'. Er moet bewust gekozen worden voor een selectie én ontsluiting die recht doen aan het erfgoed van alle leden van de samenleving en die tegelijk ruimte laten voor toekomstige generaties om eigen keuzes te maken.

Constructief omgaan met keuzes en met spanningsvelden die deze keuzes (kunnen) veroorzaken vereist een duurzaam én dynamisch beleid. Wie erfgoed bewaart en/of beheert, ervaart vroeg of laat het bestaan van een kritische massa voor een goed en verantwoord behoud en beheer. Ruimtelijke of financiële beperkingen bijvoorbeeld dwingen tot keuzes, gaande van kwantitatief minder bewaren tot kwalitatief minder goed behouden en ontsluiten. De focus verlegt zich bovendien steeds meer van het erfgoed zelf naar het publiek en naar de rol van het erfgoed in de samenleving. Dit geldt voor alle erfgoed, zowel onroerend, roerend als immaterieel.

Keuzes maken op basis van maatschappelijke ontwikkelingen, actuele vragen en publieke belangstelling heeft specifieke gevolgen voor collectiebeherende erfgoedinstellingen. Zij evolueren van op hun collectie gefocuste erfgoed-

3 Missie en visie

beheerders en –bewaarders naar dynamische, op het publiek en de maatschappij gerichte instellingen die hun missie en dus ook hun beleid regelmatig moeten aanpassen aan de actuele noden, vragen en omstandigheden. Deze grotere publieksgerichtheid stelt toenemende eisen aan de collectieontwikkeling. Een dynamisch collectiebeleid wordt dan ook een voorwaarde voor een verantwoorde uitoefening van de basisfuncties en impliceert op termijn samenwerking en netwerking. Bruiklenen, ruil, collectiemobiliteit, afspraken rond verzamelbeleid worden noodzakelijk.

Duurzaam en dynamisch omgaan met erfgoed betekent openstaan voor en het omarmen van samenwerking; het wordt steeds minder een zaak van individuele instellingen op zichzelf.

Netwerken

De uitdagingen waarvoor erfgoedgemeenschappen – zowel beheerders, bewaarders als andere organisaties die bij erfgoed betrokken zijn - zich geplaatst zien, zijn te groot om op instellingsniveau aan te (kunnen) gaan. Samenwerking, uitwisseling van ervaring en deskundigheid, bundeling van krachten zijn nodig om enerzijds de te verwachten grote toevloed van erfgoed op te vangen en anderzijds de nieuwe ontwikkelingen en evoluties het hoofd te bieden.

Een optimale duurzame en dynamische omgang met erfgoed kan enkel plaatsvinden in netwerkverband. Netwerken kunnen gevormd worden op basis van gezamenlijke noden, inhoudelijke en/of regionale verwantschap. Ze vormen praktijkgemeenschappen die hun bekommernis voor, kennis van en deskundigheid rond erfgoed voortdurend verdiepen via interactie. De provincie kan en wil vanuit haar intermediaire positie de oprichting van dergelijke netwerken stimuleren en waar nodig coördineren. Waar mogelijk zullen deze netwerken ingepast worden in de vrijetijdsregio's.

Hiermee beoogt de provincie een multiplicator-effect. Vanuit haar intermediaire positie is de provincie het beste geplaatst om actoren, participanten en partners in de provincie enerzijds en landelijke expertisecentra, steunpunten en andere instellingen die belangrijk zijn voor het duurzaam en dynamisch omgaan met erfgoed in de provincie anderzijds met elkaar in contact te brengen, constructieve uitwisselingen en kruisbestuivingen tot stand te brengen en aldus een kwalitatieve en innovatieve omgang met erfgoed te stimuleren. Door de spelers in het veld in staat te stellen erfgoed te maken, te behouden en publiek te maken wil de provincie uiteindelijk bijdragen aan een actieve erfgoedparticipatie en -beleving van al haar inwoners en bezoekers.

4 Strategisch Plan

M Leuven

4.1. Overkoepelend: de Vlaamse Provincies

Op strategisch niveau houdt dit voor erfgoed de volgende keuzes in:

1) Coördinatie vanuit een bovenlokale visie.

De provincies begeleiden (boven)regionale initiatieven in erfgoedwerking of sturen ze bij, stimuleren ze en plaatsen ze in een bredere context, zodat ze synergieën tussen verschillende (boven)lokale initiatieven kunnen ontwikkelen en versnippering van de inspanningen tegen gaan.

- De provincies stimuleren een integraal en geïntegreerd erfgoedbeleid o.m. door het initiëren of ondersteunen van erfgoedprojecten met bovenlokaal of regionaal belang;
- Provincies nemen een voortrekkersrol op in de coördinatie en afstemming tussen individuele erfgoedactoren en stimuleren hun samenwerking door middel van platformwerking, netwerken, samenwerkingsverbanden, ...;
- Provincies besteden aandacht aan de grote noden en behoeften op vlak van de basisfuncties in erfgoedbeheer, dit in dialoog met andere overheden (lokaal-Vlaams):
 - uitbouw en professionalisering van regionale erfgoeddepotwerking
 - stimuleren en professionaliseren van collectieregistratie in erfgoedinstellingen
 - het voortouw nemen in cultuureducatie en publiekswerking op bovenlokaal niveau met het oog op maatschappelijke integratie en cultuurparticipatie
 - voorwaarden scheppen voor professionalisering van conservering en onderzoek

2) Kennisontwikkeling met het oog op professionalisering en overdracht zowel van eigen kennis en expertise als van kennis ontwikkeld door derden.

- De provincies bouwen permanent hun expertise uit door het opvolgen van nieuwe ontwikkelingen in de sector van roerend en immaterieel erfgoed om die ter beschikking te kunnen stellen van het erfgoedveld en van het beleid;
- Provincies organiseren vorming en opleiding in allerlei vormen voor alle erfgoedactoren in samenspraak met andere initiatiefnemers op het Vlaamse en regionale niveau, tot een evenwaardig aanbod in elke provincie;
- Provincies informeren en sensibiliseren zowel de erfgoedactoren als het ruime publiek met

erfgoedpublicaties in diverse vormen;

- Kennisontwikkeling over het erfgoed ondersteunen door middel van inventarisatie (archeologie), uitbouw documentatiecentra en archieven.

3) Het ontwikkelen en uitbouwen van een eigen instrumentarium en eigen instellingen ter ondersteuning van de missie.

- Realiseren van erfgoedteams als aanspreekpunten voor lokale erfgoedbeheerders in elke provincie. Hun kerntaken zijn advies en begeleiding, vorming, coördinatie, samenwerking, logistieke en andere ondersteuning, samenwerking, ... Zij bouwen hun werking uit in overleg met andere actoren op lokaal en bovenlokaal niveau (steunpunten, monumentenwacht, erfgoedcellen, ...). De provincies streven ernaar te komen tot een evenwichtige dienstverlening binnen alle domeinen uit het erfgoedveld;
- Financiële ondersteuning (subsidies, prijzen, ...) in functie van kennisontwikkeling, educatie, preventie, beheer en ontsluiting van het erfgoed. Provincies stimuleren erfgoedwerking, deskundig beheer, dynamiek en kwaliteitsbevordering door financiële ondersteuning te bieden aan lokale besturen, musea, erfgoedinstellingen en andere erfgoedactoren met oa. project- en werkings-subsidies;
- Indien er een lacune in het veld bestaat, ontplooiën de provincies zelf relevante erfgoedinitiatieven: restauratie en bescherming van het eigen patrimonium, archeologische opvolging en trajectbegeleiding van eigen projecten, beheer musea, archieven of documentatiecentra. Er wordt getracht een voorbeeldfunctie te vervullen wat de basisfuncties betreft. Opgebouwde expertise moet kunnen doorstromen naar het veld. Bijzonder aandachtspunt in de komende jaren: depotwerking;
- De instrumenten van ruimtelijke ordening worden in het provinciaal erfgoedbeleid geïmplementeerd, in het bijzonder bij archeologie. Afstemming op elkaar wordt ingeschreven in beleidsplannen cultuur en ruimtelijke ordening;
- Continueren en in voorkomend geval consolideren van monumentenwacht als instrument en aanspreekpunt betreffende preventie en onderhoud.

4 Strategisch Plan

Hertboomwindmolenmuseum
O.L.V.-Lombeek
© Chris Bulté

4.2. De provincie Vlaams-Brabant

4.2.1. Algemeen: cultuur

1 Cultuur toegankelijk maken voor elke Vlaams-Brabander.

De provincie wil het publiek dichter bij cultuur brengen (én vice versa) door

- het stimuleren van de diversiteit en de spreiding van het cultureel aanbod;
- verbreding: het bestaande publiek te verleiden om intenser te participeren, waarbij vooral op de mobiliserende kracht van collectieve communicatie gerekend wordt;
- vernieuwing: methodieken te ontwikkelen om nieuw publiek aan te trekken; verdieping: in te zetten op cultuureducatie wat de cultuurdeelname en de betrokkenheid op langere termijn ten goede komt.

2 Bevordering van streekgerichte samenwerking in dynamische netwerken.

De provincie wil de cultuurspreiding en – participatie bevorderen door de gemeentelijke en eventuele andere actoren bijeen te brengen in diverse regionale samenwerkingsverbanden.

3 Het opzetten van thematische/werksaamtelijke samenwerking

De provincie wil via een thematische aanpak het overleg en de concrete samenwerking tussen culturele actoren organiseren met als doel afstemming en synergie te stimuleren.

4 Culturele rijkdom behouden en uitstraling geven

De provincie wil de huidige en toekomstige culturele rijkdom van Vlaams-Brabant (erfgoed, kunstenaars, organisaties) zowel behouden als uitbreiden en uitstraling geven door duurzaamheid na te streven, toegankelijkheid te vergroten, publiekswerking te stimuleren via de organisatie van eigen initiatieven en medewerking aan projecten van derden.

5 Bovenlokale actoren actief ondersteunen

De provincie wil de werking van diverse actoren in de provincie toekomstgericht versterken door enerzijds hun bovenlokale activiteiten te ondersteunen en anderzijds taken en projecten met provinciale reikwijdte op zich te nemen.

6 Innoverende initiatieven geven culturele dimensie aan kennisregio

De provincie wil de ontwikkeling van Vlaams-Brabant als Europese kennisregio een duidelijke culturele dimensie geven door aandacht voor en introductie van technologische en andere vernieuwingsinitiatieven en door in de regio mee te werken aan culturele initiatieven met een (inter)nationale uitstraling.

4.2.2. Specifiek: erfgoed, beleidsopties en doelstellingen

Alle beleidsopties en doelstellingen vloeien voort uit de hoofddoelstelling van het provinciale cultuurbeleid: het bevorderen van participatie. Voor erfgoed betekent dit de basis leggen voor een brede erfgoedparticipatie door erfgoedactoren in staat te stellen erfgoed te maken, te behouden en publiek te maken en zo bij te dragen aan een actieve erfgoedbeleving van de inwoners en bezoekers.

De beleidsopties en doelstellingen voor erfgoed zijn maximaal geënt op de algemene strategische doelstellingen voor cultuur. Bij elke doelstelling is aangegeven waar deze aansluit bij de algemene strategische doelstellingen van de dienst cultuur (1 tot 6).

Het erfgoedbeleid van de provincie Vlaams-Brabant 2009 - 2014 zal veel nieuwe elementen bevatten en stap voor stap uitgewerkt en geïmplementeerd worden. In de uitwerking van het beleid staan samenwerking met partners en interactie met participanten en actoren centraal. De beleidsopties zijn duidelijk, de manier waarop ze geëvalueerd zullen worden ligt echter nog niet vast. Dat kan in dit stadium ook nog niet. Daarvoor is overleg en afstemming met de partners in het erfgoedbeleid nodig.

Het beleidsplan moet omgezet worden in jaarplannen, waarin onderbouwde indicatoren geformuleerd kunnen worden.

BELEIDSOPTIE 1 HET ERFGOEDLANDSCHAP IN KAART BRENGEN

Aan de basis van alle mogelijke acties rond erfgoed staat de kennis van het erfgoedveld in de provincie. Dit betreft zowel de kennis van erfgoedactoren in de brede zin als van het bewaarde of toekomstig te bewaren erfgoed. Hiertoe zal een methodiek ontwikkeld worden om eerst grofmazig en later meer gedetailleerd een inventaris op te maken van het erfgoedlandschap. De Erfgoedbank speelt hierbij een essentiële rol.

Pas als er zicht is op enerzijds de aard, de noden en de deskundigheid van de actoren en anderzijds op het erfgoed dat zij verzamelen en bewaren, kan - in samenspraak met hen - een stappenplan opgezet worden voor ondersteuning en kwaliteitsverbetering.

Inventariseren is dus een primaire en prioritaire opdracht. Toch kan en zal niet gewacht worden met de uitvoering van alle plannen tot er een duidelijk (over)zicht is op het erfgoedveld in de provincie; daarvoor zijn de noden te groot en blijft het veld te veel in beweging. Van meet af aan zullen samenwerkingsverbanden en consulentenschap ingezet worden om de reeds bekende noden te lenigen en ondersteuning en advies op maat te geven. Geleidelijk aan zal

Archiefdepot Erfgoedsite Tienen
© Harrie Spelmans

Verzameling religieus textiel in het depot
van de Erfgoedsite Tienen
© Harrie Spelmans

de implementatie van nieuwe kennis en inzichten in het erfgoedlandschap in het provinciaal erfgoedbeleid gebeuren. Hierbij zal er steeds ruimte blijven om nieuwe kansen te grijpen en in te spelen op zinvolle initiatieven in en buiten de provincie die het centrale doel - duurzame en dynamische omgang met erfgoed - kunnen helpen realiseren.

Doelstelling: Het erfgoedlandschap in de provincie is in kaart gebracht.

①-④-⑥

- Alle roerende collecties zijn minstens op instellingsniveau gelokaliseerd.
- Er is een databank met informatie over alle erfgoedactoren.
- De Erfgoedbank is online raadpleegbaar.
- Er is een stappenplan voor ondersteuning en kwaliteitsverbetering van behoud en beheer bij erfgoedactoren in de provincie.

BELEIDSOPTIE 2 CONSULENTSCHAP OPTIMALISEREN

Consulentschap is hét middel waarmee de provincie haar erfgoedbeleid gestalte geeft.

De provinciale erfgoedconsulenten zijn experts in een erfgoedthema. Consulentschap in verband met archivalisch en documentair erfgoed is nog een ontbrekende schakel, maar zal ontplooid worden vanuit de expertise opgebouwd via het documentatiecentrum Vlaams-Brabant. Overleg met de cel Streekgericht Bibliotheekbeleid binnen de dienst cultuur en de dienst archief en bibliotheek van de provincie is hier aangewezen. Met het oog op de grote uitdagingen met betrekking tot registratie en behoud en beheer zullen hiervoor ook twee nieuwe consulenten aangesteld worden.

De erfgoedconsulenten geven advies en begeleiding, participeren in projecten en vertegenwoordigen de provincie en het erfgoedveld in diverse organen. Zij verdiepen en verbreden hun expertise voortdurend, zodat nieuwe thema's en ontwikkelingen mede tot hun competenties gaan behoren. Zij hebben daartoe verschillende werkvormen en instrumenten ter beschikking. Deze werkvormen worden individueel (per instelling) of collectief (per groep instellingen of voor de provincie als geheel) ingezet. Instrumenten zijn onder andere vorming, publicaties en de uitleendienst. Meer diepgaande begeleiding is mogelijk als de betreffende actor(en) voldoet/voldoen aan een aantal criteria, zoals bovenlokale of integrale werking.

Alle erfgoedconsulenten zijn het eerste aanspreekpunt binnen de provincie voor wat erfgoedzorg betreft, het erfgoedteam is als geheel het erfgoedloket van de provincie, het 'frontoffice' en verdeelt taken onderling en met partners, expertisecentra, steunpunten of anderen via een 'backoffice'. Het erfgoedteam commu-

niceert intensief met het erfgoedveld, verwerft deskundigheid en draagt deze uit aan alle erfgoedactoren in de provincie; het team vormt de spil van de gehele erfgoedwerking van de provincie.

Doelstelling: De erfgoedconsulenten van de provincie en partnerinstellingen stellen hun expertise beschikbaar aan alle erfgoedactoren in de provincie

①-⑥

- Expertise bij erfgoedactoren en bij andere organisaties in de provincie en de bereidheid om deze expertise te delen zijn in kaart gebracht.
- Er is een duidelijk geprofileerd erfgoedteam in de provincie.
- Er is een consulentschap archivalisch en documentair erfgoed.
- Er zijn twee nieuwe consulenten specifiek voor registratie en behoud en beheer.
- De erfgoedconsulenten verbreden en verdiepen permanent hun eigen oren.
- De erfgoedconsulenten begeleiden processen en projecten.
- Er is in afstemming met andere spelers een ruim vormingsaanbod over alle aspecten van erfgoed.

BELEIDSOPTIE 3 NETWERKEN INITIËREN EN ONDERSTEUNEN

Voor alle aspecten van erfgoedzorg zijn de collectiebeherende instellingen met een kwaliteitslabel, in de eerste plaats de regionaal ingedeelde musea, de bevoorrechte partners van de provincie. In samenwerkingsovereenkomsten zullen de terreinen, waarop zij samenwerken met de provincie en hun deskundigheid inzetten voor alle participanten en actoren, vastgelegd worden. Deze samenwerkingsovereenkomsten kunnen reeds een embryonale aanzet zijn tot specifieke netwerken.

Netwerken zijn een middel om duurzame en dynamische omgang met erfgoed te bevorderen. Maar netwerken moeten groeien, er moet een voedingsbodempunt en juist klimaat zijn of gecreëerd worden. De provincie zal daarom verschillende initiatieven nemen om netwerken rond erfgoed en erfgoedthema's op te zetten en – waar wenselijk en mogelijk – te coördineren. Ze zal dit bij voorkeur doen binnen het kader van de vrijetijdsregio's. Zo zal de provincie in het bijzonder (boven)lokale initiatieven van onderuit tot bijvoorbeeld erfgoedconvenants en intergemeentelijke archeologische diensten van harte stimuleren en zodra mogelijk inzetten als partner bij het eigen erfgoedbeleid.

4 Strategisch Plan

De Archeokit

Doelstelling: De provincie initieert en ondersteunt netwerken, met als doel duurzame en dynamische omgang met erfgoed bevorderen en participatie vergroten.

2-3

- Collectiebeherende instellingen met een kwaliteitslabel, in de eerste plaats de regionaal ingedeelde musea, zijn de bevoorrechte partners van de provincie.
- De provincie brengt cultuurbeleidscoördinatoren bijeen rond erfgoedthema's, bij voorkeur binnen de vrijetijdsregio's.
- De provincie stimuleert de ontwikkeling van regionale erfgoedconvenants (roerend en onroerend) en intergemeentelijke archeologische diensten, voor zover zij kaderen binnen de vrijetijdsregiowerking³².
- Erfgoededucatie heeft een plaats in het cultuureducatief netwerk van de provincie³³.
- De provincie stimuleert en/of coördineert samenwerking van participanten en partners rond diverse thema's, zoals erfgoedcommunicatie (onder andere via Uit in Vlaams-Brabant), inclusie, de Erfgoedbank, educatie, vrijwilligers en publiekswerking.
- Er is een netwerk rond gezamenlijke depotwerking.

Scouts- en Gidsen Museum Leuven

BELEIDSOPTIE 4 GEZAMENLIJKE DEPOTWERKING

Gezamenlijke depotwerking is een middel om duurzame en dynamische erfgoedzorg te stimuleren en te ondersteunen. "Depotwerking" betekent oog hebben voor alle basisfuncties, die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, met het accent op behoud en beheer. Een depotprobleem is immers symptoom van een veel ruimere problematiek, te beginnen bij het verzamelbeleid, of het ontbreken daarvan. De provincie vindt het dan ook niet wenselijk om het depotverhaal te isoleren uit de context van de gehele werking van erfgoedinstellingen. Deze "gezamenlijke depotwerking" gebeurt bij voorkeur op regionaal niveau. Regionale depotwerking is voor de provincie een nieuwe taak, één die ze stap voor stap gaat opbouwen. In de provincie Vlaams-Brabant is nog (te) weinig bekend over wat er aan erfgoed bewaard wordt en in welke omstandigheden. Pas als de situatie goed in kaart is gebracht, kan gradueel gewerkt worden aan duurzame collectieontwikkeling door middel van regionale depotwerking. De eerste stap is registratie van het aanwezige erfgoed en de noden van erfgoedorganisaties. De Erfgoedbank speelt in dit proces een fundamentele rol en is een vorm van virtuele depotwerking. Zodra bekend is wat er aan erfgoed is, kan er gewerkt worden aan afstemming van verzamelbeleid, herbestemming en andere vormen van collectieontwikkeling. En pas wanneer

er duidelijk bepaald is welke soorten erfgoed onder welke voorwaarden absoluut bewaard moet blijven, is het zinvol gezamenlijke regionale depots te creëren voor langdurige bewaring. Gezien het huidige gebrek aan overzicht over de noden van het erfgoedveld en de aard van het bewaarde erfgoed, is opname in regionale depots pas op langere termijn haalbaar en zinvol. Via pilotprojecten met partners en rond thema's zal deze regionale depotwerking, van inventarisatie op objectniveau tot het opstellen van selectiecriteria en procedures voor opname van erfgoed in een regionaal depot, gestalte krijgen.

Gezamenlijke noodopvang, met duidelijke procedures, daarentegen is wel een faciliteit die relatief snel in het leven geroepen kan worden. De stapsgewijze aanpak omvat ook sensibilisering, vorming en gericht advies om de depotproblemen zoveel mogelijk ter plekke op te lossen. Steeds zal de samenhang met het collectiebeleid als geheel vooropgesteld worden.

Net als de andere aspecten van erfgoedzorg zal de provincie deze taak niet alleen aanvaarden, maar in samenwerking met (lokale) partners. Een gezamenlijke (nood)depotwerking impliceert niet noodzakelijk de bouw van een nieuw infrastructuur, het betreft even goed - en bij voorkeur - het samenwerken met partners om bestaande infrastructuur optimaal te benutten.

Doelstelling: De provincie stimuleert gezamenlijke depotwerking

3-4-5

- De provincie ondersteunt lokale actoren bij het opbouwen van een lokaal depotbeleid via vorming en advies.
- De erfgoedconsulenten ondersteunen instellingen en samenwerkingsverbanden bij hun collectieontwikkeling.
- Er is minstens een gezamenlijk nooddepot.
- Er is een procedure voor opname van (deel)collecties in een nooddepot, met onder andere opnamecriteria, afbakening van verantwoordelijkheden en bepalingen over de duur van de opname in het nooddepot.
- Er is minstens een gezamenlijk depot.
- Er zijn minstens twee pilotprojecten met partners, rond een erfgoedthema of -categorie, die resulteren in een procedure voor opname van (deel)collecties in een regionaal depot, met onder andere selectiecriteria en afbakening van verantwoordelijkheden.
- Er is een netwerk rond gezamenlijke depotwerking.

Afstootbeleid van het MOT:
70 m³ winst in het depot

Stedelijk Museum Diest

Verzameling religieus textiel in het depot van
de Erfgoedsite te Tienen © Harrie Spelmans

Fonds Leva, photo nr.5068
UGent vakgroep archeologie,
provincie Vlaams-Brabant
© MRW

BELEIDSOPTIE 5 INSTRUMENTEN INZETTEN

De provincie beschikt reeds over een breed gamma aan instrumenten om de centrale doelstelling - erfgoedparticipatie bevorderen - te (helpen) bewerkstellingen. Naast de instrumenten die de erfgoedconsulenten hanteren, zet de provincie er nog andere in om een duurzame en dynamische omgang met erfgoed te ondersteunen.

Subsidies vormen voor het erfgoedveld een belangrijke ondersteuning. De subsidiereglementen worden daarom beter afgestemd op de praktijk van integrale erfgoedzorg en aangepast aan de noden rond behoud en beheer. Subsidies, zoals de provinciale onderhoudspremie voor waardevolle, niet-beschermde gebouwen die dit reeds in de praktijk omzetten, blijven uiteraard behouden. Hieraan gekoppeld wordt de vzw Monumentenwacht Vlaams-Brabant die ingezet wordt voor bouwkundige en interieurinspecties en de Monumentenploegen verder uitgebouwd.

Een bijzonder instrument is de Erfgoedbank. Deze databank is een essentieel hulpmiddel voor zowel erfgoedbeheerders en -bewaarders als andere betrokkenen – overheden, expertisecentra, steunpunten - om zicht te krijgen én te geven op collecties. De Erfgoedbank zal mee aan de basis liggen van een duurzame en dynamische omgang met erfgoed.

De provincie heeft als intermediair bestuur de optie genomen om haar erfgoedwerking primair te richten op de actoren (erfgoedbeheerders en -bewaarders), participanten en partners. De instrumenten die de provincie ontwikkelt zijn dan ook in eerste instantie bedoeld om deze doelgroep te ondersteunen. De provincie zal lokale of andere organisaties stimuleren om bepaalde publieksactiviteiten te organiseren (door het aanreiken van formats). Indien bepaalde opportuniteiten zich voordoen zal de provincie zelf initiatieven ontwikkelen en dit in samenwerking met de actoren.

Doelstelling: De provincie zet doeltreffende instrumenten in om duurzame en dynamische omgang met erfgoed te bevorderen en participatie te vergroten.

①-④-⑤-⑥

- De Erfgoedbank is het middel voor een dynamische omgang met erfgoed door erfgoedbeheerders en -bewaarders afzonderlijk en in de provincie als geheel.
- Subsidiereglementen zijn aangepast aan de praktijk van integrale omgang met erfgoed.
- Monumentenwacht wordt verder uitgebouwd in functie van het groeiend ledenaantal en van de uitvoering van regelmatige herhalingsinspecties.

- Binnen de Monumentenploegen wordt een team opgeleid en begeleid dat kan ingezet worden voor het onderhoud van interieurs en van roerend patrimonium.
- De provincie maakt formats voor cultuurtoeristische projecten.
- De provincie stimuleert en ondersteunt participatie van lokale actoren aan erfgoedevenementen en culturele evenementen met een erfgoedluik.
- Er is een nieuwsbrief voor alle erfgoedactoren en geïnteresseerden.
- De provincie ontwikkelt strategieën voor de inbedding van erfgoed in andere beleidsdomeinen.

BELEIDSOPTIE 6 TOEGEPAST ONDERZOEK STIMULEREN EN ONTSLUITEN

Erfgoed is voortdurend in beweging. Onderzoek speelt in op die beweging en brengt zelf dynamiek op gang. Onderzoeksresultaten ondersteunen en verdiepen de werking van de erfgoedconsulenten, de actoren, participanten en partners en komen via hen ten goede aan alle erfgoedgemeenschappen.

Onderzoek naar alle aspecten van erfgoed stimuleren en laten uitvoeren is een taak die de provincie op zich blijft nemen.

Doelstelling: De provincie stimuleert toegepast onderzoek naar alle aspecten van erfgoed in de provincie en de vertaling van de resultaten naar een breed publiek.

①-⑥

- De provincie geeft de reeks *Accenten* uit.
- De provincie biedt vorming aan die de onderzoekdeskundigheid van erfgoedactoren bevordert.
- De provincie stimuleert toegepast onderzoek van derden via subsidies en opdrachten.
- De provincie ondersteunt onderzoek van partners via overeenkomsten.

5 Plan van aanpak Decretale

© Monumentenwacht Vlaams-Brabant

M-Leuven

Kasteel van Gaasbeek

1. Motivering

Zoals eerder aangehaald zal het erfgoedbeleidsplan stap voor stap uitgewerkt en geïmplementeerd worden. In de uitwerking van de geponeerde beleidsopties en doelstellingen zal een sterke nadruk gelegd worden op samenwerking met partners én wordt steeds zowel intern als extern - bij de actoren, participanten én partners - een stevig draagvlak vooropgesteld. Dit betekent dat er doorheen de beleidsperiode regelmatig op alle niveaus en fronten overleg en afstemming zal gebeuren. Bovendien is het noodzakelijk met het provinciaal erfgoedbeleid in te kunnen spelen op actuele tendensen en kansen. Zodoende is het onmogelijk en niet wenselijk in dit beleidsplan alle concrete acties van 2009-2014 vast te leggen, zowel inhoudelijk als financieel.

Het beleidsplan zal jaarlijks vertaald worden in een realistisch en evenwichtig jaarplan. Voor de opmaak van dit jaarplan zal een werkgroep opgericht worden waarin de belangrijkste stakeholders vertegenwoordigd worden en in het bijzonder diegenen die partner kunnen zijn in de uitvoering van de acties en vooropgestelde plannen. De commissie erfgoed van de provinciale cultuurraad is het ideale klankbord om advies in te winnen bij de opmaak van het nieuwe plan én evaluatie van het afgelopen jaar. Het beleidsplan zal - na goedkeuring door de deputatie - jaarlijks worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering.

2. Plan van aanpak decretale verplichtingen

In het voorliggend plan van aanpak wordt inhoudelijk dieper ingegaan op de nieuwe accenten die de provincie zal leggen in het kader van het cultureel-erfgoeddecreet:

1. de verantwoordelijkheid explicieter en exclusiever opnemen voor de cultureel-erfgoedorganisaties die een regionale werking ontwikkelen en die bijdragen aan een streekgericht cultureel-erfgoedbeleid;
2. ingaan op de vraag van de Vlaamse Gemeenschap om als moderator op te treden in de depotproblematiek.

Hierbij worden de initiatieven die behoren tot onze 'reguliere' erfgoedwerking, zijnde de lopende acties en engagementen die reeds hun vertaling kregen in het tekstgedeelte over de beleidsopties en doelstellingen, terzijde gelaten. Uiteraard kaderen de aandachtspunten die hier uitgewerkt worden, in het bredere erfgoedbeleid en in de strategische doelstellingen van het provinciaal cultuurbeleid. Alle acties die in het plan worden voorgesteld, zijn erop gericht om erfgoed toegankelijk en bereikbaar te maken voor elke Vlaams-Brabander.

De uitvoering van deze accenten zal gebeuren volgens een stappenplan dat zal opgemaakt worden in de nabije toekomst. Hiervoor zal de provincie haar veldverkenning voortzetten, die gestart werd naar aanleiding van dit erfgoedbeleidsplan en die de bedoeling heeft de noden van het erfgoedveld in kaart te brengen.

1. Verantwoordelijkheid opnemen voor en samenwerken met cultureel-erfgoedorganisaties die een regionale werking ontwikkelen en die bijdragen aan een streekgericht cultureel-erfgoedbeleid

Bevoorrechte partners in de ontwikkeling van dit cultureel-erfgoedbeleid zijn uiteraard de musea ingedeeld bij het regionale niveau. Hiervoor worden op de provinciale begroting jaarlijks en per museum een werkingssubsidie voorzien.

Daarnaast kent de Vlaamse Regering aan de provincie een jaarlijkse werkingssubsidie toe voor de uitvoering van een cultureel-erfgoedbeleid, en verwacht zij dat de provincie, in uitvoering van een complementair beleid, de musea ingedeeld bij het regionale niveau verder ondersteunt. De werkingssubsidie moet en zal ook hiervoor worden ingezet gedurende de periode 2009-2014 en bedraagt 200.000 euro per jaar.

Vanaf 2009 kent de provincie op basis van een reglement aan elk regionaal museum structurele werkingmiddelen toe voor een bedrag van 75.000 euro. Voor elk museum wordt additioneel 50.000 euro voorbehouden voor jaarlijkse 'projectmatige' ondersteuning. De opzet en aanpak zullen verschillen van de gangbare projectsubsidies: per individueel museum zal jaarlijks een samenwerkingsovereenkomst gesloten worden met concrete afspraken en een resultaatsverbintenis rond aspecten die verband houden met de regionale werking en uitstraling van het museum én die zullen moeten passen binnen de provinciale beleidsaccenten. Concreet zullen er afspraken gemaakt worden voor projecten of realisaties die één of meerdere van onderstaande velden beslaan:

- het ter beschikking stellen van eigen expertise voorhet bredere erfgoedveld
- een regionaal publieksbereik nastreven
- een regionale depotwerking nastreven of uitbouwen
- de actieve relatie met het onderwijs in de regio
- de relatie met de toeristische sector in de regio
- de netwerking met cultuur- en erfgoedactoren in de regio
- aandacht voor allerlei vormen van toegankelijkheid
- aandacht voor allerlei vormen van culturele diversiteit
- aandacht voor doelgroepenwerking en participatie

verplichtingen

© Monumentenwacht Vlaams-Brabant

- de sociale functie van het museum versterken (zoals agorafunctie, vrijwilligerswerking)
- aandacht voor immaterieel erfgoed
- participatie aan erfgoedbank

Ook met andere Vlaams-Brabantse cultureel-erfgoedinstellingen die een kwaliteitslabel dragen, centra voor expertise of andere ondersteunende organisaties kan een overeenkomst op gelijkaardige basis afgesloten worden. Hiervoor zullen in de begroting de nodige budgetten vrijgemaakt worden binnen de grenzen van de begroting, maar enkel voor de regionaal ingedeelde musea worden vaste budgetten gegarandeerd.

Vanuit de vaststelling dat de regeling voor projectsubsidies, in het bijzonder voor museale en historische projecten, niet meer aangepast is aan de ontwikkelingen van het erfgoedveld, zullen er nieuwe reglementen opgesteld worden. Optie hierbij is om historische projecten te herdefiniëren en een nieuw reglement voor erfgoedprojecten in het leven te roepen, waarin het reglement voor museale projecten maximaal geïntegreerd zal worden.

De middelen hiervoor kunnen jaarlijks geput worden uit onderstaande begrotingsposten:

- **300.000 euro >**
structurele werkmiddelen musea
- **200.000 euro >**
Vlaamse Gemeenschap, bedoeld voor musea ingedeeld bij regionale niveau
- **187.000 euro >**
projectsubsidies (archeologische, historische en erfgoedprojecten)

2. Een gezamenlijk depotbeleid gestalte geven

Gezamenlijke depotwerking is een middel om duurzame en dynamische erfgoedzorg te stimuleren en te ondersteunen. Regionale "depotwerking" betekent oog hebben voor alle basisfuncties, die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, met het accent op behoud en beheer. Een depotprobleem is immers symptoom van een veel ruimere problematiek, te beginnen bij het verzamelbeleid, of het ontbreken daarvan. "Gezamenlijke depotwerking" gebeurt dan ook in de context van de gehele werking van erfgoedinstellingen.

In de provincie Vlaams-Brabant is nog (te) weinig bekend over wat er aan erfgoed bewaard wordt en in welke omstandigheden. Pas als de situatie goed in kaart is gebracht, kan gradueel gewerkt worden aan duurzame collectieontwikkeling door middel van regionale depotwerking. De eerste stap is registratie van het aanwezige erfgoed en de noden van erfgoedorganisaties.

De Erfgoedbank speelt in dit proces een fundamentele rol en is een vorm van virtuele depotwerking. Zodra bekend is wat er aan erfgoed is, kan er gewerkt worden aan afstemming van verzamelbeleid, aan herbestemming en aan andere vormen van collectieontwikkeling. En pas wanneer er duidelijk bepaald is welke soorten erfgoed onder welke voorwaarden absoluut bewaard moet blijven, is het zinvol gezamenlijke regionale depots te creëren voor langdurige bewaring. Gezien het huidige gebrek aan overzicht over de noden van het erfgoedveld en de aard van het bewaarde erfgoed, is opname in regionale depots of de organisatie van een nooddepot pas op langere termijn haalbaar en zinvol.

De term gezamenlijk drukt al uit dat de provincie een rol gaat opnemen tussen en voor erfgoedbeherende organisaties. Hiertoe gaat de provincie diverse methodieken inzetten:

1. netwerking
2. regionale aanpak
3. consulentenschap
4. Erfgoedbank

2.1 Netwerking

Netwerken zijn een middel om duurzame en dynamische omgang met erfgoed te bevorderen. Maar netwerken moeten groeien, er moet een voedingsbodem en juist klimaat zijn of gecreëerd worden. Netwerken zijn uiteindelijk gericht op het ontwikkelen van een duurzame collectieontwikkeling. Methodieken daartoe zijn onder andere het beschikbaar stellen en delen van expertise en van (depot)voorzieningen, afspraken maken over collectiebeleid. Samenwerking creëert immers meerwaarde, verhoogt competentie en efficiëntie.

De eerste en bevoorrechte partners in de te realiseren netwerken zijn de collectiebeherende instellingen met een kwaliteitslabel, in de eerste plaats de regionaal ingedeelde musea. In samenwerkingsovereenkomsten zullen de terreinen vastgelegd worden, waarop zij samenwerken met de provincie en hun deskundigheid inzetten voor alle participanten en actoren. Deze samenwerkingsovereenkomsten kunnen reeds een aanzet zijn tot specifieke netwerken. Zij zullen de partners zijn waarmee wordt samengewerkt voor de organisatie van een gezamenlijk (nood)depot. In een eerste fase worden hiervoor verkennende gesprekken met hen gevoerd en wordt de mogelijkheid onderzocht om deze depots onder te brengen in een bestaande erfgoedinstelling. Vervolgens zal binnen de bovenvermelde werkgroep de procedures voor opname van (deel)collecties in deze depots worden opgesteld en getest. Dit zal gebeuren in pilootprojecten met diverse partners.

KADOCK.U.Leuven - depot

6 Meerjarenbegroting

Deze meerjarenbegroting geeft een beeld van de financiële middelen die in principe kunnen aangewend worden voor de uitvoering van het erfgoedbeleidsplan. Wat er op jaarbasis effectief zal kunnen worden besteed, is uiteraard afhankelijk van de budgetten die in de verschillende begrotingsjaren worden ingeschreven en die jaarlijks door de provincieraad worden goedgekeurd.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
gewone begroting						
werkingsubsidie regionale musea *	300.000 €	300.000 €	300.000 €	300.000 €	300.000 €	300.000 €
overeenkomst regionale musea **	200.000 €	200.000 €	200.000 €	200.000 €	200.000 €	200.000 €
nominatieve subsidie Museum Parkabdij	75.000 €	100.000 €	100.000 €	100.000 €	100.000 €	100.000 €
samenwerking	10.000 €	10.000 €	10.000 €	10.000 €	10.000 €	10.000 €
sensibilisering	140.000 €	140.000 €	140.000 €	140.000 €	140.000 €	140.000 €
erfgoed- en depotwerking ***	75.000 €	75.000 €	75.000 €	75.000 €	75.000 €	75.000 €
projectsubsidies erfgoed	187.000 €	187.000 €	190.000 €	190.000 €	190.000 €	190.000 €
Accenten	62.000 €	62.000 €	62.000 €	62.000 €	62.000 €	62.000 €
prijs historisch onderzoek	0 €	5.000 €	0 €	5.000 €	0 €	5.000 €
prijs architectuur & monumentenzorg	7.000 €	0 €	7.000 €	0 €	7.000 €	0 €
provinciale koepels (HK VI-Brab., Carnaval, Molens)	12.500 €	12.500 €	12.500 €	12.500 €	12.500 €	12.500 €
archeologisch onderzoek	7.000 €	7.000 €	7.000 €	7.000 €	7.000 €	7.000 €
vzw MoWa Vlaams-Brabant	365.000 €	371.500 €	379.000 €	386.000 €	394.000 €	401.500 €
steunpunt arbeid- & monumentenzorg	140.000 €	142.700 €	145.000 €	148.000 €	151.000 €	154.000 €
MoWa Vlaanderen	20.000 €	20.000 €	20.000 €	20.000 €	20.000 €	20.000 €
coördinatiecentrum OMD	12.400 €	12.400 €	12.400 €	12.400 €	12.400 €	12.400 €
onderhoudspremie	340.000 €	340.000 €	340.000 €	340.000 €	340.000 €	340.000 €
restauratiepremie	2.430.000	2.430.000	2.430.000	2.430.000	2.430.000	
personeelskosten erfgoedteam	574.200 €	689.400 €	710.200 €	731.400 €	753.200 €	756.500 €
buitengewone begroting						
uitleendienst (archeologie + musea)	25.000 €	25.000 €	25.000 €	25.000 €	25.000 €	25.000 €

* indien in de loop van deze beleidsperiode wijzigingen gebeuren in de erkenning van de musea die momenteel op regionaal niveau zijn ingedeeld en hierdoor budgetten vrijkomen, zullen deze uiteraard toegevoegd worden aan begrotingspost 'erfgoed-en depotwerking'.

** deze begrotingspost bevat de werkingsubsidie die onder voorbehoud van goedkeuring van het erfgoedbeleidsplan wordt toegekend door de Vlaamse Regering. De uitbetaling hiervan wordt vastgelegd in de cultureel-erfgoedconvenant die zal worden afgesloten tussen de Vlaamse Regering en de provincie.

*** Deze post zal aangewend worden voor o.m. overeenkomsten met partners (met uitzondering van de overeenkomsten met de regionale musea) voor een specifieke werking in het kader van het depotbeleid, erfgoedparticipatie, erfgoededucatie,... Dit zal jaarlijks specifiek(er) ingeschreven worden bij het jaarplan en bijhorende begrotingsopmaak.

7 Begrippenlijst

Gebruikte termen

Basisfuncties - vier fundamentele activiteiten van een erfgoedbeherende instelling, die zorgvuldige omgang met erfgoed bewerkstellingen: verzamelen, onderzoeken, behoud en beheer, publiekswerking.

Cultuurparticipatie - het deelnemen aan en het deelhebben in het cultuuraanbod. Dit impliceert verschillende elementen en methodieken: diversiteit, spreiding en verbreding van het aanbod, vernieuwende methodieken om nieuw publiek aan te trekken, verdieping van de culturele competentie.

Duurzaamheid - voorzien in de behoeften van huidige generaties zonder hierbij de behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen.

Dynamisch erfgoedbeleid - bewuste selectie en ontsluiting van erfgoed, waarmee recht wordt gedaan aan alle leden van de samenleving en waardoor toekomstige generaties in staat zijn hun eigen keuzes te maken.

Erfgoedactor - een instantie binnen de provincie die op een of andere manier een erfgoedwerking heeft, variërend van gemeentebesturen tot bibliotheken, van heemkundige kringen tot scholen, van musea tot kerkfabrieken.

Erfgoedbeheer - het uitoefenen van alle basisfuncties.

Erfgoedbeheerder - organisatie die het beheer van cultureel erfgoed als hoofdtaak heeft.

Erfgoedbewaarder - organisatie die weliswaar cultureel erfgoed bewaart, maar dat niet als hoofdtaak heeft.

Erfgoedgemeenschap - een gemeenschap die bestaat uit organisaties en personen die een bijzondere waarde hechten aan het cultureel erfgoed of specifieke aspecten ervan, en die het cultureel erfgoed of aspecten ervan door publieke actie wil behouden en doorgeven aan toekomstige generaties.

Erfgoedparticipant - actor die op een of andere manier deelneemt aan activiteiten of initiatieven die uitgaan van de provincie (bijvoorbeeld deelnemen aan aangeboden vorming, participeren in een netwerk of invoeren van de collectie in de Erfgoedbank).

Erfgoedparticipatie - het deelnemen aan en het deelhebben in het erfgoedaanbod. Dit impliceert verschillende elementen en methodieken: diversiteit, spreiding en verbreding van het aanbod, vernieuwende methodieken om nieuw publiek aan te trekken, verdieping van de erfgoedcompetentie.

Het erfgoedaanbod omvat de volgende activiteiten:

- een museum of tentoonstelling bezoeken;
- naar een archief gaan;
- aan een historische wandeltocht deelnemen;
- een historisch gebouw, kerk of monument be-

zoeken;

- een voordracht rond het onderwerp bijwonen;

- aan een herdenkingsfeest of historisch optocht deelnemen;

- lidmaatschap van een vereniging binnen de erfgoedsector
(< John Lievens, Hans Waeye (red.), Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004, 2005)

Erfgoedpartner - actor die actief samenwerkt met de provincie en hierbij een eigen inbreng heeft en verantwoordelijkheid draagt. Erfgoedpartners kunnen bv. deskundigheid beschikbaar stellen aan andere instellingen, depotruimte aanbieden of in overleg met de provincie andere diensten verlenen.

Erfgoedveld - het geheel van onroerend, roerend en immaterieel erfgoed en de erfgoedactoren.

Gezamenlijk depotbeleid - een beleid dat erop gericht is via samenwerking en ondersteuning het uitoefenen van de basisfuncties te verbeteren, met het accent op behoud en beheer.

Integraal en geïntegreerd erfgoedbeleid - het stimuleren van een hoogstaande omgang met erfgoed, die uitgaat van alle soorten en alle aspecten van erfgoed (integraal) en erfgoed inbedt in andere maatschappelijke sectoren als cultuur, onderwijs, welzijn, toerisme, ruimtelijke ordening (geïntegreerd).

Nooddepot - een gezamenlijk depot waar erfgoedbeherende en -bewarende instellingen tijdelijk (een deel van) de collectie volgens een duidelijk protocol kunnen onderbrengen, omdat het eigen depot tijdelijk niet beschikbaar is vanwege verhuizing, een calamiteit of een andere oorzaak.

Praktijkgemeenschap - een gemeenschap die bestaat uit organisaties en personen die een bekommernis, een problematiek of een gedrevenheid voor een thema delen en die hun kennis en deskundigheid hierover voortdurend willen verdiepen via interactie.

Regionaal depot - een gezamenlijk depot voor erfgoedbeherende en -bewarende instellingen in een bepaalde regio, waar deze instellingen volgens een duidelijk protocol gebruik van kunnen maken.

Thematisch depot - een gezamenlijk depot voor erfgoedbeherende en -bewarende instellingen voor een soort erfgoed of materiaal, waar deze instellingen volgens een duidelijk protocol gebruik van kunnen maken.

Vrijtijdsregio - regio in de provincie Vlaams-Brabant, waarin actoren rond cultuur, jeugd, sport, toerisme en recreatie samenwerken. De afbakening van de regio's vindt in de komende beleidsperiode plaats en zal ten laatste tegen 2012 afgerond zijn.

8 Bijlagen

1. Vragenlijst provinciaal depotbeleid :
 - algemeen
 - archeologie
 - kerkfabrieken
2. Rondetafelgesprekken:
 - deelnemers
 - voorbeeld draaiboek heemkringen en museale collecties
 - voorbeeld draaiboek kerkfabrieken
3. Nota deputatie over regiowerking
4. Conceptnota cultuureducatief netwerk
5. Personeelsorganogram dienst cultuur
6. Promotiemateriaal *Accenten uit de geschiedenis van Vlaams-Brabant*
7. Brochure *Op een kier*
8. Uitleendienst:
 - provinciaal reglement betreffende het uitlenen van materiaal voor archeologische opgravingen en prospecties + folder
 - provinciaal reglement betreffende het uitlenen van presentatie- en klimaatregistratiemateriaal voor de museumsector + folder
9. Provinciaal reglement betreffende de toekenning van werkingsubsidies aan Vlaams-Brabantse musea
10. Reglement inzake subsidies aan culturele koepels in Vlaams-Brabant
11.
 - Provinciaal reglement betreffende subsidies voor archeologische projecten in Vlaams-Brabant
 - Provinciaal reglement betreffende subsidies voor historische projecten in Vlaams-Brabant
 - Provinciaal reglement betreffende de toekenning van projectsubsidies aan Vlaams-Brabantse musea
12. Subsidiereglement voor het onderhoud van niet-beschermde waardevolle gebouwen
13. Reglement provinciale prijzen voor cultureel erfgoed - historisch onderzoek
14. Grafieken bij externe analyse

Raadpleeg al deze reglementen op www.vlaamsbrabant.be/subsidies
De andere bijlagen vindt u op www.vlaamsbrabant.be/erfgoed
Folders kunt u aanvragen via <http://mediatieek.vlaamsbrabant.be/cultuur> of cultuur@vlaamsbrabant.be

9 Voetnoten

¹ Van oktober 2000 tot mei 2006 was Iris Steen werkzaam bij de provincie als stafmedewerker historische projecten.

² Iris Steen heeft in 2008 samen met Patrick Van den Nieuwenhof onderzoek gevoerd voor erfgoedcel Land van Waas (WODE, Wetenschappelijk onderzoek erfgoedcollecties Waasland, <http://www.erfgoedcelwaasland.be/product.php?lang=NL&prodid=242&catid=41&itemno=0&pos=12>) en voor de provincie West-Vlaanderen (Naar een regionaal erfgoeddepotbeleid in de provincie West-Vlaanderen, juni 2008)

³ De vragenlijst focust op het aspect collectiebeleid en heeft als doel een globaal zicht te hebben op het kader waarbinnen het depotbeleid dient ontwikkeld te worden. Omwille van het tijdsbestek en met het oog op laagdrempeligheid werden de vragen bewust beperkt gehouden. In eerste instantie werden alle musea, heemkringen, erfgoedverenigingen, archeologische verenigingen en kerkfabrieken binnen de provincie bevraagd. Zie bijlage 1.

⁴ Petra Driessen, Wenselijkheids- en haalbaarheidsstudie voor een open, geïntegreerde en integrale depotwerking in Limburg (2003); Sofie De Ruysser, Onderzoeksproject: de wenselijkheid en de mogelijkheden van een gemeenschappelijke depotwerking in een stedelijke context (2004); Bert Woestenborghs, Veldwerk / Denkwerk. Agrarisch erfgoed in Vlaanderen: stand van zaken en analyse (2005); Een analyse van de behoeften op het gebied van archief- en documentatiebeheer van vrijwilligersverenigingen in de sector volkscultuur (2006); Lokaal erfgoed onder de loep. Verslag van het veldonderzoek van het project 'Het lokale erfgoed als geheugen voor de lokale samenleving' (2006); Iris Steen en Patrick Van den Nieuwenhof, WODE, Wetenschappelijk onderzoek deel collecties erfgoed in het Land van Waas (2008); Iris Steen en Patrick Van den Nieuwenhof, Naar een regionaal depotbeleid in de provincie West-Vlaanderen (2008).

⁵ De rondetafelgesprekken werden gevoerd onder leiding van Annemie Rossenbacker van A-jouR, bureau voor procesbegeleiding. Draaiboek en lijst met deelnemers, zie bijlage 2.

⁶ Minimum 1 maal per maand is er celoverleg; tijdens het beleidsplanningstraject werd dit aantal gevoelig verhoogd teneinde voldoende terugkoppeling en afstemming onderling te realiseren.

⁷ Zie uitgebreider bij 4.2.

⁸ Nota over regiowerking, zie bijlage 3.

⁹ Conceptnota cultuureducatief netwerk, zie bijlage 4.

¹⁰ Personeelsorganogram, zie bijlage 5.

¹¹ Het project *Lokaal Geheugen* is een project dat praktische ondersteuning biedt aan iedereen met een collectie lokaal erfgoed: vorming, begeleiding op maat en publicatie van tips. Het is een samenwerkingsverband van Heemkunde Vlaanderen vzw met de provinciebesturen en de Vlaamse Gemeenschapscommissie, Volkskunde Vlaanderen vzw, Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw en FARO.

¹² Promotiemateriaal *Accenten uit de geschiedenis van Vlaams-Brabant*; zie bijlage 6

¹³ Brochure *Op een kier*, zie bijlage 7.

¹⁴ www.kunstbezitvlaamsbrabant.be

¹⁵ Provinciaal reglement betreffende het uitlenen van materiaal voor archeologische opgravingen en prospecties + folder; provinciaal reglement betreffende het uitlenen van presentatie- en klimaatregistratiemateriaal voor de museumsector + folder; zie bijlage 8.

- ¹⁶ De vermelde cijfers zijn gebaseerd op de begrotingsopmaak 2008 -2 de begrotingswijziging.
- ¹⁷ Provinciaal reglement betreffende de toekenning van werkingssubsidies aan Vlaams-Brabantse musea, zie bijlage 9.
- ¹⁸ Reglement inzake subsidies aan culturele koepels in Vlaams-Brabant; zie bijlage 10.
- ¹⁹ Provinciaal reglement betreffende subsidies voor archeologische projecten in Vlaams-Brabant; provinciaal reglement betreffende subsidies voor historische projecten in Vlaams-Brabant; provinciaal reglement betreffende de toekenning van projectsubsidies aan Vlaams-Brabantse musea; zie bijlage 11.
- ²⁰ Subsidiereglement voor het onderhoud van niet-beschermde waardevolle gebouwen; zie bijlage 12.
- ²¹ Reglement provinciale prijzen voor cultureel erfgoed - historisch onderzoek; zie bijlage 13.
- ²² Particuliere collecties, schoolgemeenschappen,... worden bijvoorbeeld voorlopig buiten beschouwing gelaten.
- ²³ Waar mogelijk en van toepassing is de analyse - telkens aangeduid met » - gemaakt op basis van de enquêtes en de ronde tafelgesprekken.
- ²⁴ Bijlage 14, grafiek 2, 6, 7, 8 en 9
- ²⁵ Bijlage 14, grafiek 6 en 7
- ²⁶ Bijlage 14, grafiek 5
- ²⁷ Bijlage 14, grafiek 8 en 9
- ²⁸ Bijlage 14, grafiek 3, 4 en 5
- ²⁹ Björn Rzoska e.a., Het erfgoedgehalte in de cultuurbeleidsplannen. Een positief verhaal van 'integraal' en 'geïntegreerd', in praktijkboek Cultuur & Vrije tijd, 2005, 3
- ³⁰ Cultuur Lokaal & VCOB, Trendnota cultureel erfgoed, 2006, p. 7
- ³¹ Cultuur Lokaal & VCOB, Trendnota cultureel erfgoed, 2006, p. 9
- ³² Nota over regiowerking; zie bijlage 3
- ³³ Conceptnota cultuureducatief netwerk; zie bijlage 4

